

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

**DIDAKTICKÁ JAZYKOVÁ HRA
NA PRIMÁRNÍ ŠKOLE**

**DIDACTIC LANGUAGE GAME AT PRIMARY
SCHOOL**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Helena Hejlová Ph.D.

Autor diplomové práce: Petra Fiřtíková

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ – CJ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: březen, 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 9. března 2009

Abstract (Czech)

Cílem této práce *Didaktická jazyková hra na primární škole* je vymezit obsah problematiky jazykové hry, rozpracovat její cíle, funkce, strukturu, vymezit pravidla a podmínky jejího správného používání v jazykové výuce v českém a anglickém jazyce na primární škole. Navrhnout kritéria dělení těchto her. Jednotlivé skupiny jsou obohaceny příklady konkrétních her pro český a anglický jazyk.

Problematika jazykové hry, jaké typy didaktických jazykových her jsou zařazovány a aplikovány, a jejich využití ve výuce češtiny a angličtiny ve školách s rozšířenou výukou jazyků.

Abstract

The aim of the thesis *Didactic language game at primary school* is to delimitate the content of the didactic language game, to develop its aims, functions, structure, to state the rules and conditions leading to effective usage of it in the language teaching process in Czech and English language teaching at the primary school. Another way was to design criteria for grouping of these language games. The separate groups of games have been enriched by some examples of concrete games suitable for Czech and English language.

The author also surveys what kinds of didactic language games are incorporated in Czech and English education concerning different grades at school with extended language education.

Abstract (Czech)

Cílem této práce *Didaktická jazyková hra* / *Classfikace didaktických jazykových her*, výuka českého a anglického jazyka.

Abstract

Děkuji PhDr. Heleně Hejlové Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady a připomínky, které mi poskytovala.

Anotace práce

Cílem diplomové práce *Didaktická jazyková hra na primární škole* je vymezit obsah pojmu didaktická jazyková hra, rozpracovat její cíle, funkce, strukturu, vymezit pravidla a podmínky k jejímu správnému používání v jazykové výuce v českém a anglickém jazyce na základní škole. Navrhnout kritéria dělení těchto her. Jednotlivé skupiny jsou obohaceny příklady konkrétních her pro český a anglický jazyk.

Praktická část mapuje, jaké typy didaktických jazykových her jsou zařazovány v jednotlivých ročnících ve výuce češtiny a angličtiny ve školách s rozšířenou výukou jazyků.

Abstract

The aim of the thesis *Didactic language game at primary school* is to delimitate the content of conception of the didactic language game, to develop its aims, functions, structure, to define its rules and conditions leading to effective usage of it in the language teaching process in Czech and English language teaching at the primary school. Another way was to design criteria for grouping of these language games. The separate groups of games have been enriched by some examples of concrete games suitable for Czech and English language.

The practical part surveys what kinds of didactic language games are incorporated in Czech and English education concerning different grades at school with extended language education.

Klíčová slova

Dětská hra, didaktická jazyková hra, klasifikace didaktických jazykových her, výuka českého jazyka, výuka anglického jazyka.

Key words

Child's play, didactic language game, classification of didactic language games, Czech language teaching, English language teaching.

Obsah

Úvod	7
Cíle diplomové práce	9
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Rozvoj řeči a jazykové komunikace.....	10
1.1 Raný vývoj řeči	10
1.2 Řečové dovednosti dítěte na počátku školní docházky	11
1.3 Rozvoj komunikačních dovedností dítěte v jazykové výuce na 1. stupni ZŠ.....	13
1.3.1 Rozvoj komunikačních dovedností v českém jazyce na	15
1.3.2 Cíle a úkoly výuky českého jazyka.....	15
1.3.3 Rozvoj komunikačních dovedností v cizím jazyku (na příkladu angličtiny)..	17
1.3.4 Cíle a úkoly výuky anglického jazyka	18
2. Hra	20
2.1 Vymezení pojmu hra.....	20
2.2 Didaktická hra v systému herních aktivit dětí.....	22
2.3 Hra v životě dítěte	25
2.3.1 Kojenec a batole	26
2.3.2 Předškolní období	27
2.3.3 Mladší školní věk	28
2.4 Psychohygiena ve výuce a hra	32
3. Didaktická jazyková hra	34
3.1 Požadavky kladené na didaktickou jazykovou hru	37
3.2 Výběr a vedení didaktických jazykových her	39
4. Klasifikace didaktických jazykových her	43
4.1 Didaktické jazykové hry zaměřené na výslovnost a grafickou stránku jazyka	45
4.2 Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	48
4.3 Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	49
4.4 Didaktické jazykové hry gramatické	50
4.5 Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	51

4.6 Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	52
4.7 Stolní hry a karty.....	53
5. Shrnutí teoretické části	54

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Předmět a cíl výzkumu.....	56
2. Předvýzkum	56
2.1 Výzkumný vzorek.....	57
2.2 Použitá metoda.....	58
2.3 Vyhodnocení získaných údajů v předvýzkumu	58
3. Charakteristika výzkumu	63
3.1 Organizace výzkumu	65
3.2 Výzkumný vzorek.....	66
3.3 Výzkumné metody	67
3.4 Přehled výsledků výzkumu v českém jazyce.....	69
3.5 Přehled výsledků výzkumu v anglickém jazyce	88
4. Závěr praktické části.....	108
Závěr.....	110
Použitá literatura.....	112
Seznam příloh	115

ÚVOD

Od roku 1989 došlo k řadě změn v organizaci českého školství. Vzniklo několik projektů transformace, které nabízely nové metody práce, přístupy k žákovi a možné způsoby hodnocení. Většina návrhů se však shodovala v názoru, že proměna našeho školství bude dlouhodobá, postupná a má vycházet převážně z iniciativy jednotlivých škol a učitelů. Tyto snahy vedly k vnitřní reformě školy, která s sebou přinesla nové pohledy jak na osobnost žáka, tak na proces vyučování.

V devadesátých letech dvacátého století došlo k výrazné individualizaci vyučování. Větší zřetel byl kladen na individualitu žáka, na jeho schopnosti, tempo učení, zájmy, nadání. Učitelé umožňovali dětem přirozenost v projevech, „nestandardní žáci“ začali být více tolerováni a jejich problémy byly řešeny individuálně. Docházelo také k proměně atmosféry ve třídě, jež měla i nadále dítěti poskytovat bezpečí, klid, řád a vytvářet pocit sounáležitosti.

Hlavní změnu však lze pozorovat v organizaci vyučování a ve snaze využívat netradiční metody ve výuce. Frontální vyučování, které dříve mělo dominantní úlohu, bylo omezeno a ke slovu se dostalo skupinové vyučování, kultivující sociální dovednosti žáků, a další organizační formy jako individuální, týmové, programové či projektové vyučování.

Na mnohých školách byly zrušeny tradiční čtyřiceti pěti minutové vyučovací hodiny. Učitel dostal možnost přizpůsobit délku hodiny obsahu výuky i momentálním potřebám dětí. Změnil se způsob hodnocení žáků na základě individuální vztahové normy oproti kolektivní vztahové normě a přístup k chybě.

Učitelé začali objevovat nové netradiční způsoby vyučování s důrazem na aktivní vyučovací metody a používat je ve výuce. Základem aktivní vyučovací metody je vlastní činnost žáka, jeho zkušenost a prožitky, které při osvojování učiva získává. Cílem nebylo předávat poznatky „v hotové podobě“, ale vytvářet co nejvíce situací, v nichž by žák sám vyhledával, experimentoval a řešil problémy.

Na počátku nového tisíciletí nastala potřeba tyto snahy nejen podporovat, ale také pro ně vytvořit podmínky. Reforma školství z devadesátých let dvacátého století

vyústila v celkovou proměnu českého školství, která měla odrážet potřeby současné společnosti. Změna se týkala předškolního, základního a středního vzdělávání. V roce 2005 byl vytvořen rámcový vzdělávací program, jenž vedl k sepsání vlastního školního vzdělávacího plánu, na jehož základě si každá škola vytvořila vlastní profil. Ředitelům a učitelům byla dána větší svoboda ve volbě obsahu jednotlivých předmětů, v hodinových dotacích, v propojování předmětů do celků a časově náročnějších projektů, v metodách práce, ve způsobu hodnocení a přístupu k žákovi a jeho rodině.

Velmi oblíbenou metodou se v těchto letech stala didaktická hra. Byla sice využívána pedagogy již dlouhá desetiletí, avšak nyní se stala součástí většiny předmětů. Někteří učitelé ji využívají hojně, jiní méně. Pedagogové, kteří didaktickou hru nepoužívají během výuky, zastávají názor, že „hraním“ se žák nic nenaučí.

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma *Didaktická jazyková hra na primární škole*, neboť se domnívám, že by didaktická jazyková hra neměla chybět ve výuce jazyka mateřského a cizího. Osobně bych ji ráda v budoucnu zařazovala do vyučování co nejčastěji. Je totiž pro dítě přirozenou činností, díky které získává od útlého věku zkušenosti a učí se komunikovat s okolím. Z hlediska pedagogického je významnou aktivizující metodou, při níž se rozvíjí dětská osobnost a nejen to. Je důležitým pomocníkem učitelů. Díky této metodě si děti snadněji osvojují vědomosti a dovednosti, aniž by si většina z nich uvědomila, že se právě učí. Promyšlená, vhodně a nenásilně začleněná hra do jazykového vyučování zvyšuje dětské prožitky, přináší radost, štěstí, navozuje pozitivní atmosféru ve třídě a přispívá k budování kladného vztahu žáka k předmětu a učiteli.

CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Ve své diplomové práci, jež má teoreticko-výzkumný charakter, se pokusím v teoretické části analyzovat povahu didaktické jazykové hry. Věnovat se budu zvláště jejímu významu v rozvoji komunikačních dovedností dítěte. Na základě odborné literatury vymezím pojem didaktická jazyková hra, její cíle, funkce a strukturu, dále převezmu pravidla, která je třeba respektovat při jejím používání ve výuce jazyka mateřského a cizího (na příkladu anglického jazyka).

Mým dalším cílem je vytvořit s pomocí metodik a učebnic klasifikaci didaktických jazykových her, které by mohly být uplatněny ve výuce českého a anglického jazyka. Do výčtu přiřadím hry z vlastní praxe a také hry vytvořené a používané konkrétními učiteli.

V praktické části diplomové práce budu zjišťovat míru využití didaktické jazykové hry ve výuce českého a anglického jazyka. Sledovat budu nejenom podíl zastoupení didaktické jazykové hry ve vyučování, ale zaměřím se i na další hlediska – v jakých částech hodiny je hra zařazována nejčastěji, k jakým účelům a s jakým cílem ji učitelé vybírají a zda se liší cíle didaktických jazykových her při výuce mateřského a cizího jazyka.

Pokusím se zjistit od pedagogů, jaké typy didaktických jazykových her využívají ve svých hodinách a které hry upřednostňují. Dále se pokusím získat jejich názor na používání hry jako výukové metody v jazykovém vzdělávání.

Zajímat se budu o pohled dětí na tuto problematiku, jak ke hře jako k vyučovací metodě přistupují, jak ji vnímají, které didaktické jazykové hry patří mezi jejich oblíbené.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ROZVOJ ŘEČI A JAZYKOVÉ KOMUNIKACE

1.1 Raný vývoj řeči

Je-li tématem diplomové práce didaktická jazyková hra, je třeba vymezit pojmy řeč, komunikace mezi lidmi a hra, které bude podrobně věnována kapitola 2.

Hartl (1993) vymezuje řeč jako dovednost člověka používat výrazové prostředky slovní (mluva, písmo) a mimoslovní (posunky, gesta, mimika, chování). Podle Čápa (1980) je řeč přirozeným projevem člověka a slouží ke komunikaci (vzájemnému styku), dorozumění, sdělování a předávání zkušeností. „*Řeč je nástrojem dorozumění.*“ (Houška 1993, s. 27). Trpišovská (1998) upozorňuje na těsnou spojitost myšlení a řeči. S myšlením se totiž rozvíjí řeč. Myšlení vzniká u dítěte dříve než řeč. Řeč pak urychluje a zkracuje proces poznávání. „*Řeč pomáhá tvořit pojmy a ostatní logické formy myšlení. Bez ní by nebylo možné dosáhnout nejvyšší úrovně myšlení, pochopení a tvoření abstraktních pojmů i soustavy pojmů. A naopak i rozvíjející se myšlení se odráží ve vyšší úrovni řeči.*“ (Trpišovská 1998, 34). Řeč tedy umožňuje dorozumívání mezi lidmi, a tím přispívá k lidskému vývoji, bez řeči bychom si nemohli předávat myšlenky.

Komunikace je podle Hartla (1993) dorozumívání se v situaci a sdělování myšlenek, emocí, postojů druhé osobě. Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš 1998) obdobně definuje komunikaci jako sdělování, dorozumívání. Z pedagogického hlediska je důležitá sociální komunikace, kdy si lidé sdělují informace a dorozumívají se.

Rozvoj řeči, jenž je vázán na sluch dítěte, je přirozeným, postupným a dlouhodobým procesem. Jeho počátky spadají do raného dětství. Děti lidskou řeč nejprve pouze vnímají, posléze napodobují a nakonec vědomě používají.

Dítě od narození preferuje zvuk lidského hlasu před kterýmkoliv jiným podnětem a dokáže identifikovat hlas matky. Od 4. měsíce věku začíná napodobovat zvuky – broukat. Mezi 6.– 8. měsícem věku vytváří první slabiky a tím trénuje mluvidla. Dítě si všímá, jak na jeho žvatlání lidé reagují. Brzy zjišťuje, že i tímto způsobem udržuje

pozornost okolí. „*Žvatlání se stává komunikačním prostředkem.*“ (Vágnerová 1996, 41).

Významu několika málo slov začíná dítě rozumět v 8.– 10. měsíci věku. Kolem jednoho roku začínají děti vědomě používat první slova. Jejich slovník se velmi rychle rozrůstá a ve dvou letech se již objevují krátké, dvouslovné věty.

Vývoj řeči v předškolním období je těsně spjat s myšlením, s kterým se navzájem ovlivňují. Trpišovská (1998) a Vágnerová (1996) se shodují, že myšlení vzniká dříve než řeč. Jazyk slouží jako prostředek zpracování informací a urychluje a zkracuje proces poznávání. Pomocí řeči se tvoří pojmy a ostatní logické formy myšlení.

V předškolním období dochází k prudkému rozvoji řeči. Dítě má enormní zájem o řeč, velice dobře si osvojuje a tvoří jazykové formy, experimentuje se slovy, vymýšlí novotvary a slova citově zabarvená. „*Toto období bývá označováno jako senzitivní (citlivá) perioda z hlediska rozvíjení řeči.*“ (Trpišovská 1998, 34). Řečový projev se zdokonaluje v obsahu i ve formě. Před nástupem do školy by dítě mělo zvládnout řeč, tak aby mu sloužila jako nástroj dorozumívání, komunikace a poznávání.

1.2 Řečové dovednosti dítěte na počátku školní docházky

Aby se dítě dobře adaptovalo v roli školáka, je velmi důležitá úroveň rozvoje verbální komunikace. Dítě by mělo vstupovat do 1. třídy základní školy se správnou artikulací a jeho slovní zásoba by měla obsahovat 20 000 slov, jež aktivně užívá nebo jimž pasivně rozumí. Mělo by být schopno vyjadřovat své myšlenky v gramaticky správných větách a popsat jednoduché situace či krátce vyprávět.

Přírozeně, že existují mezi žáky od počátku školní docházky velké rozdíly v oblasti řeči i komunikace. Ty jsou dány zvláště dvěma faktory – podnětností prostředí a vrozenou dispozicí.

„*Dispozice je předpoklad k něčemu.*“ (Trpišovská 1998, 85). Některé děti mluví dříve než jiné, mají větší slovní zásobu a jsou komunikačně schopnější. Děti, které utrpěli v raném věku poškození CNS, či mají výrazně podprůměrný intelekt, mohou mít problémy s osvojováním řeči a řečových dovedností.

Starší výzkumy uváděly, že dívky začínají v průměru mluvit dříve než chlapci a jejich vývoj v řečové oblasti je rychlejší. Naopak současné studie poznatky

z dřívějších let nijak ve výrazné míře nepotvrdily. Je to spíše záležitost individuální dispozice dítěte a rodinné péče.

„Rozvoj řeči i myšlení je závislý na sociální interakci a emocionální atmosféře prostředí.“ (Trpišovská 1998, 30). Ve školách se mnohdy můžeme setkat s dětmi, které pocházejí z nepodnětného prostředí, jež zanedbává rozvoj dětské řeči. Tato nedostatečná jazyková zkušenost a neopravování chyb ze strany rodičů má za následek nedostačující slovní vybavenost žáků, která pak vede k řadě problémů – děti nedokáží říct smysluplnou větu, vypadají hloupě, atp.

Úroveň rozvoje řeči a komunikačních dovedností nelze podceňovat. Značná část výuky je závislá na znalosti jazyka. *„Dítě, které nezvládlo vyučovací jazyk na dostatečné úrovni, nemůže ve škole uspět.“* (Vágnerová 1996, 159). *„Pokud dítě nerozumí sdělení učitele, hůře se orientuje, zcela logicky se i méně adekvátně chová.“* (Trpišovská, 1998 44). Nejisté se cítí i v kontaktu se spolužáky. Často nezná význam slov, neumí vyjádřit své myšlenky, není mu rozumět, někdy bývá i zdrojem posměchu ve třídě skrze nedostatky v oblasti komunikace. Úkolem rodičů je tedy vybavit děti dostatečnou slovní zásobou a učit je správnému jazykovému vyjadřování. Pokud je dítě správně jazykově vybaveno, nemá komunikační problém s vyučujícím ani se svými vrstevníky. V opačném případě se dítě cítí nejistě a má strach.

Významným činitelem rozvoje jazykových dovedností je čtení a psaní. Mezi šestým a jedenáctým rokem života se proto výrazně jazykové schopnosti rozvinou. Dítě si díky četbě značně rozšiřuje slovní zásobu, začíná používat odborné termíny a cizí slova. Tohoto momentu si jsou pedagogové a psychologové vědomi, proto je na základní škole věnováno jazykové výuce nejvíc prostoru a času.

Díky vhodným didaktickým jazykovým hrám, které poskytují dostatek stimulů – smyslových a verbálních zážitků, bezprostředních i zprostředkovaných zkušeností, se stírají jazykové rozdíly mezi dětmi a rozvíjejí se jazykové schopnosti, které jsou podmínkou úspěšné školní práce.

1.3 Rozvoj komunikačních dovedností dítěte v jazykové výuce na 1. stupni ZŠ

Podle Standardu základního vzdělávání (1995) patří k určujícím znakům všeobecné kulturnosti a vyspělosti absolventa základní školy dobrá úroveň jazykového vzdělání. Aby se lidé mohli navzájem dorozumět a komunikovat v různých sférách života, je důležité osvojit si a užívat mateřský jazyk v mluvené i písemné podobě. Se schopností vyjadřovat se je spjat také intelektový rozvoj žáka.

Výuka cizích jazyků rozvíjí praktické komunikační dovednosti žáků a utváří širší pohled na současný svět a život lidí.

Na tomto místě je nezbytné vysvětlit dva důležité termíny □ jazyková výuka a komunikační kompetence. Podle Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš 1998) je jazyková výuka v důsledku úlohy jazyka v lidské společnosti prioritní součástí učebních plánů mateřských, základních a středních škol. Ve všeobecném vzdělávání se realizují v povinném předmětu, jímž je mateřský jazyk, a v předmětu cizí jazyk. Tato výuka je zaměřena na vytváření jazykových dovedností.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš 1998) definuje komunikační kompetence jako soubor jazykových znalostí a dovedností umožňujících mluvčímu realizovat různé komunikační potřeby, a to přiměřené k situaci, charakteristikám posluchačů aj. Je složkou výuky jazyka mateřského a cizího. Můžeme tedy říct, že výuka jazyka, jako organizovaný a státem řízený proces, má svá specifika, která vycházejí z přirozeného vývoje řeči dítěte a ve vyučovacím předmětu respektují pedagogicko-psychologické zákonitosti.

Prostřednictvím jazykové výuky naplňují učitelé požadavky na jazykové vzdělávání, jež je vymezeno jednotlivými komunikačními kompetencemi, kterých má žák dosáhnout.

Rámcový vzdělávací program pro základní školy (dále jen jako RVP, 2005) orientačně rozděluje vzdělávací obsah do devíti vzdělávacích oblastí. Český jazyk a literatura patří spolu s cizím jazykem a dalším cizím jazykem do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. „*Jazykové vyučování vybavuje žáka takovými znalostmi*

a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání.“(RVP 2005, 20). Mateřský i cizí jazyk mají složku jazykově výchovnou, v níž se rozvíjí mluvená řeč žáků.

Výuka českého a anglického jazyka se od sebe značně liší. Mateřský jazyk se děti učí postupně od narození a s příchodem do školy jsou schopny tvořit srozumitelné věty a domluvit se s okolím. Ve škole se jejich slovní zásoba obohacuje, procvičují si správné tvary slov, plynule hovoří a svůj projev neustále zdokonalují. Řečové dovednosti se velmi rychle rozvíjejí.

Anglickému jazyku se většina dětí (mimo děti žijící v bilingvních rodinách) začíná cíleně učit teprve ve škole. Obvykle se seznamují s izolovanými slovy, která jim nejsou blízká, protože je ve svém okolí běžně neslychají a nepoužívají. Mnoho rodičů svým dětem při učení nepomůže, jelikož tento jazyk sami neovládají. Děti jsou tudíž odkázáni na výuku ve škole, a proto je rozvoj řečových dovedností pomalejší.

Jednotlivá slovíčka se ze začátku učí zejména správně vyslovovat, posléze číst a psát. Není možné začínat ve výuce anglického jazyka s psaním a čtením jak tomu je v českém jazyce, protože většina prvňáčků číst neumí a má celý rok na to, aby tuto dovednost zvládla. Navíc je čtení v angličtině oproti češtině velmi komplikované, proto se začíná nacvičovat později.

V současné době se do obou předmětů navíc včleňují průřezová témata, která umožňují další rozvoj osobnosti žáka, v oblasti vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot.

Velký důraz je kladen na pozitivní a přátelské klima, v němž se děti mají cítit bezpečně a nebát se slovně a písemně projevovat. Hodiny mají být sestaveny tak, aby žáky bavily a podněcovaly k učení. Učitel by se měl snažit vyvolat u žáků aktivitu a tvořivost během vyučovací hodiny. Měl by pamatovat na to, že skrze citový prožitek se děti mnohemu snáze naučí.

1.3.1 Rozvoj komunikačních dovedností v českém jazyce

První stupeň základního vzdělávání je samostatnou a ucelenou částí základního vzdělávání. Jsou zde položeny základy veškerého dalšího školního i mimoškolního vzdělávání. Dovednosti, které děti získávají ve vzdělávacím oboru český jazyk a literatura, jsou důležité nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale jsou nezbytnou podmínkou pro úspěšné osvojení dalších poznatků v ostatních oblastech vzdělávání, čímž je výuka českého jazyka specifická.

Dle RVP (2005) a Standardu základního vzdělávání (1995) výuka českého jazyka na prvním stupni základní školy směřuje k tomu, aby žáci v komunikační výchově získali schopnosti, dovednosti a návyky vyjadřovat své myšlenky, emoce a byli schopni kritického hodnocení v okruhu jejich osobní zkušenosti či četby. Aby uměli volit přiměřené jazykové prostředky nejen v písemném, ale i mluvním projevu, a to s důrazem na kultivovanost.

1.3.2 Cíle a úkoly výuky českého jazyka

Hlavním úkolem a cílem jazykové výchovy je podle Hřebejkové a kol. (1984) naučit žáky rozumět spisovné češtině a užívat ji způsobem přiměřeným jejich věku. V nejnižších ročnících se to žáci učí především napodobováním. Z toho vyplývá, že by měl být učitel dokonalým vzorem spisovné řeči a správné výslovnosti.

Důležitým úkolem učitele je podle Hřebejkové a kol. (1984) rozvíjet řeč dětí tak, aby se nebály hovořit a aby odpovídaly beze strachu před chybou. Pokud budeme dítě chválit a nenásilně upozorňovat na pěkné vyjádření, dosáhneme často lepších výsledků než u dítěte, které nechválíme a neustále mu dáváme za vzor někoho jiného.

Dalším úkolem je rozšiřování slovní zásoby. Ve všech vyučovacích předmětech dochází přirozeně k rozšiřování slovní zásoby dětí. V českém jazyce je tento proces ze strany učitele záměrný. Děti se setkávají s novými slovy při čtení uměleckých i odborných textů. Cílem pedagogů by mělo být, aby žáci užívali v řeči, nejen v hodinách českého jazyka, co nejvíce slovních zásob.

Prvořadým úkolem je rozvoj vyjadřovacích schopností a celková kultivovanost mluveného a písemného projevu.

K splnění daných cílů je zapotřebí stanovit si úkoly, kterými k cíli dojdeme. Dle Brabcové a kol. (1990) je hlavním úkolem počáteční jazykové výchovy vypěstovat dovednost spisovného vyjadřování. Abychom k tomuto cíli dospěli, je třeba ovládnout spisovnou výslovnost a hlavní zásady českého pravopisu.

Rámcově vzdělávací program (2005) obsah a cíle jazykového vyučování přesně vymezuje. Rozděluje vzdělávací oblast Český jazyk a literatura do třech složek: Komunikační a slohové výchovy, Jazykové výchovy a Literární výchovy. Vzdělávací obsah jednotlivých složek se ve výuce vzájemně prolíná.

V komunikační a slohové výchově se žáci učí číst s porozuměním, kultivovaně psát, vnímat a chápat různá jazyková sdělení, mluvit a rozhodovat se na základě přečteného nebo slyšeného textu různého typu vztahujícího se k různým situacím, analyzovat je a kriticky posuzovat jejich obsah.

V jazykové výchově žáci získávají vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovné podoby českého jazyka. Učí se poznávat a rozlišovat jeho další formy. Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, jež je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného vyjadřování. Při rozvoji potřebných znalostí a dovedností se uplatňují a prohlubují jejich obecné a intelektové dovednosti.

Verbální a neverbální komunikaci můžeme rozvíjet ve všech vyučovacích předmětech. Mimo český jazyk také prostřednictvím dramatické výchovy.

V RVP (2005) nalezneme všechny očekávané výstupy, ke kterým by měl žák prvního stupně v 1. a 2. období dospět. Zmíním zde ty, které se týkají komunikačních dovedností v těchto obdobích. Na konci 1. období žák dbá na správnou výslovnost, volí přiměřené tempo řeči a při mluveném projevu správně dýchá. Pečlivě vyslovuje a svou nesprávnou či nedbalou výslovnost opravuje. Rozumí mluveným a písemným pokynům. Při rozhovoru dodržuje základní komunikační pravidla. Tvoří krátký mluvený projev, převádí ho do psané podoby a jednoduchá sdělení píše správně věcně i formálně.

Na konci 2. období žák tvoří otázky a odpovídá na ně, v mluveném projevu volí správnou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo řeči. Domluví se v běžných situacích

a vypráví vlastní zážitky či jednoduchý příběh dle předlohy (ilustrační/přečtené). Popíše jednoduché předměty. Vede správně dialog, telefonní rozhovor, zanechá vzkaz na záznamníku.

Na základě těchto dosavadních rozborů můžeme vytyčit následující cíle jazykové výuky v českém jazyce:

- Kultivování projevu v běžných situacích
- Schopnost vyjádřit svou myšlenku
- Získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti
- Prezentování svých názorů bez trémy a strachu
- Spisovná mluva
- Rozšiřování slovní zásoby
- Srozumitelné vyjadřování se spisovným jazykem v písemné i ústní formě
- Osvojování si jazykové správnosti a vytříbenosti

1.3.3 Rozvoj komunikačních dovedností v cizím jazyku (na příkladu angličtiny)

Počátky výuky cizího jazyka (anglického) v současné době spadají obvykle do období mladšího školního věku, kde se dítě začíná „vzdělávat“ formou zájmových kroužků, které obvykle nemají přesně rozpracovanou koncepci a odvíjejí se od plánů jednotlivých kurzů a lektorů.

Proto ani zde nejsou dovednosti dětí při vstupu do školy srovnatelné. Ba právě naopak jejich zkušenosti jsou velmi rozdílné – od dětí, jež se s cizím jazykem nepotkaly, až po ty, které jsou schopné plynule mluvit dvěma jazyky. Někteří se totiž s „cizím“ jazykem setkávají již od narození. Jedná se o děti narozené v bilingvních rodinách, kde jeden z rodičů je rodilým mluvčím jiného jazyka.

Je proto pochopitelné, že by výuka anglického jazyka měla být diferencovaná a jednotlivé výukové postupy by se měly odlišovat v závislosti na zkušenosti, kterou dítě s cizím jazykem má. Na našich školách je to ovšem mnohdy obtížně realizovatelné.

Podle Slattery a Willis (2006) si děti mladšího školního věku osvojují pouze ty jazykové prostředky, které slyší ve svém okolí. Aby si slovíčka zapamatovaly, potřebují

angličtinu slýchat hojně a často.

Tím, že je za hlavní cíl jazykové výuky považována schopnost jednoduché komunikace a že je v dnešní době na výuku jazyků kladen velký důraz, musíme přizpůsobit veškeré prostředky, organizační formy a metody práce dětem tak, aby pro ně byly hodiny zajímavé, radostné a způsoby, kterých lektor užívá, usnadnily žákům naplnění všech stanovených cílů.

Hlavními požadavky na počáteční výuku jazyků jsou probuzení zájmu, vytváření pozitivního vztahu k předmětu a osvojování si zejména zvukové stránky jazyka. Dětem mladšího školního věku bychom měli učivo zprostředkovávat hravou formou.

Hodiny anglického jazyka mají být propojeny s hudební, výtvarnou, pohybovou, pracovní a dramatickou výchovou, protože vhodným zapojováním těchto činností se zvyšuje kvalita výuky. Hravý způsob je dětem navíc velmi blízký a silně je motivuje k učení či k opakování naučeného.

Proto by měla být v každé hodině anglického jazyka mimo výše zmiňovaných výchov zařazena alespoň jedna didaktická jazyková hra, díky níž si žáci mohou látku procvičit či zopakovat. Učiteli slouží k vysvětlení nového učiva a motivaci, dětem k odpočinku a také k protažení.

1.3.4 Cíle a úkoly výuky anglického jazyka

Podle RVP (2005) je cílem výuky anglického jazyka, aby žáci získali základ komunikace v cizím jazyce, zejména v oblasti zvukové podoby; osvojili si jednoduchá sdělení a základy pravidel komunikace v běžných každodenních situacích; slovní zásoba se rozšiřovala podle zaměření výuky.

RVP (2005) uvádí, že cizí jazyk napomáhá k chápání a objevování skutečností prostřednictvím mateřského jazyka. Je tak nabídnut jazykový základ a předpoklady pro komunikaci žáků v Evropě a ve světě.

Díky osvojování cizích jazyků jsou snižovány jazykové bariéry a je zvyšována mobilita jednotlivců jak v jejich osobním životě, tak v budoucím studiu a pracovním uplatnění. Žáci mohou poznávat odlišnosti ve způsobu života lidí jiných zemí a jejich odlišné kulturní tradice. Prohlubuje se mezinárodní porozumění a tolerance.

Podle Standardu základního vzdělávání (1995) proces vzdělávání směřuje k tomu, aby žáci získali zájem o studium cizího jazyka a měli k tomuto předmětu pozitivní vztah. Dalším cílem je pevně a trvale si osvojit zvukovou podobu tohoto jazyka a uvědomit si základní vztahy mezi zvukovou a grafickou stránkou jazyka na podkladě řečových dovedností.

Aby žák mohl komunikovat v cizím jazyce, je třeba, aby na konci prvního a druhého období ovládal určité receptivní, produktivní a interaktivní řečové dovednosti, které nalezneme v RVP (2005). Žák má na konci 1. období správně foneticky číst a vyslovovat slova, jež se učí. Vycházíme z toho, že rozumí učitelovým pokynům a větám, reaguje na ně. Chápe obsah a smysl jednoduché konverzace dvou osob.

Na konci 2. období rozumí známým slovům a jednoduchým větám. Vyhledává v jednoduchém textu informaci a vytváří adekvátní odpověď. Napíše krátké sdělení, které je gramaticky a formálně správné. Odpoví na sdělení a vyplní své základní údaje. Zapojuje se aktivně do jednoduché konverzace.

Učivo anglického jazyka má obsahovat pravidla komunikace v běžných jednoduchých situacích. Proto se žáci učí pozdravit, představit, poděkovat atp. Učitelé je vedou k jednoduchým sdělením, jako jsou omluva, žádost, blahopřání aj. Rozšiřují si slovní zásobu o synonyma a antonyma. Věnují se tematickým okruhům např. rodina, škola aj.

Na základě těchto dosavadních rozborů můžeme vytyčit následující cíle jazykové výuky v anglickém jazyce:

- Pozitivní vztah k předmětu
- Rozšiřování slovní zásoby
- Osvojování si zvukové a grafické podoby jazyka
- Schopnost vyjádřit svou myšlenku
- Schopnost reagovat a domluvit se v běžných životních situacích
- Prezentování svých názorů bez trémy a strachu
- Získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti
- Schopnost naslouchat a rozumět promluvám druhých lidí, vhodně na ně reagovat, zapojovat se do diskuse

2. HRA

V této kapitole se pokusím definovat pojem hra a analyzovat proměny her v jednotlivých etapách vývoje dítěte.

2.1 Vymezení pojmu hra

Hra je součástí kultury a provází člověka po celý jeho život. Naplňuje jeho dětství a mládí. Lze ji pozorovat u dětí i zvířecích mláďat, ale i u dospělých a zvířat (Nakonečný 1997).

Na otázku, co to vlastně hra je, jaká je její podstata a v čem spočívá její význam pro život, odpovídají mnohé teorie. Ty spatřují funkci hry v poskytování odpočinku po tvrdé práci, v umožňování vybití nadměrné energie, v přípravě na život. Hra má „pro hráče“ smysl sama o sobě – dokáže ho často bavit bez ohledu na dosažený výsledek (Huzinga 2000).

Hrou se zabývá několik vědních oborů, např. psychologie, pedagogika, filosofie, sociologie a antropologie. Jelikož se jí zabývá široké spektrum oborů, nenajdeme jednu nebo dvě univerzální definice, které by přesně vystihovaly, co hra je a jakou má funkci.

Psychologický slovník (Hartl 1993) definuje hru jako jednu ze základních lidských činností (mezi které patří hra, učení, práce). „*Hra je provázena pocity napětí a radosti; má proto pozitivní důsledky pro relaxaci, rekreaci duševního zdraví.*“ (Hartl 1993, 65).

„*Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přejatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím jiného bytí, než je všední život.*“ (Huzinga 2000, 44-5).

„*Hra je zpravidla zábavné a často i napínavé a soutěživé znázornění života nebo cvičení pro uplatnění v životním procesu, eventuálně hledání správného řešení podmínek existence uplatňováním schopností (dovedností, zdatnosti nebo půvabu).*“ (Tauber, Tauberová 1977, 15). Tato definice se hodí na sportovní zápas, nebo dovádění a hru dětí.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš 1998, 82) velice výstižně definuje hru jako „*formu činnosti, která se liší od práce i učení. Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení – je vůdčím typem činnosti. Hra má řadu aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický.*“

„*Hra má mnohostranné formativní účinky; formuluje schopnosti i volní vlastnosti, „smysl pro spolupráci“, „zdravé sebevědomí a pocit jistoty“, formuluje zdravého, šťastného člověka.*“ (Čáp 1980, 282).

Smysl hry je naplněn tehdy, když dítě prostřednictvím hry najde řešení vnitřně vytyčeného úkolu či problému a nalezne metodu a princip řešení. Hra není přesnou kopií skutečnosti, ale je v ní vyjádřen vztah dítěte k zobrazenému jevu, jeho zážitky a přání. V průběhu každé hry se uplatňuje celá jeho osobnost. Čáp (1980) upozorňuje, že dítě se hrou mnohemu naučí, připraví se pro práci a pro život.

Mišurcová, Fišer, Fixla (1980) charakterizuje hru takto:

- Hra je dobrovolnou spontánní činností se svobodným sebeuplatněním člověka.
- Hra není úkolem a činností na rozkaz. Hra, která je nařízená, není hra, je pouhou reprodukcí.
- Hra se vztahuje ke skutečnosti, obsahuje slova „jako“, „jakoby“. Současně se však hra přibližuje ke skutečnosti, a tím pomáhá poznávat lépe své okolí i sám sebe.
- Hra má svůj řád, není libovolnou činností. Probíhá v určitém čase a ohraničeném prostoru, má pravidla, která jsou závazná pro všechny účastníky hry. Obsahuje prvky napětí a uvolnění.
- Hra přináší radost a uspokojení, neboť přináší možnost sebeuplatnění.
- Hra má význam nejen pro jedince.

Mišurcová, Fišer, Fixla (1980) uvádí, že hra jako jedna z hlavních činností dítěte je účinným pomocníkem při jeho výchově a vzdělávání. Dítě se při hře nejen formuluje, ale i projevuje. Hra je příležitostí, kdy je můžeme hlouběji poznat a díky tomu lépe vychovávat.

Hry jsou činnosti silně motivující a mají značně formativní účinky, např. vedou dítě k dodržování pravidel, k ovládnutí afektu, k překonání únavy a obtíží, k soustředění pozornosti. Připravují nás pro skutečný život.

2.2 Didaktická hra v systému herních aktivit dětí

Vzhledem k tomu, že je hra přirozenou činností dítěte mladšího školního věku a má dominantní postavení při trávení volného času, můžeme ji začlenit do výuky jako jednu z didaktických metod.

V této kapitole se budu věnovat rozdělení her. Zajímat mě budou především ty, které se uplatňují ve škole. Toto rozčlenění mi později pomůže při klasifikaci didaktických jazykových her.

Didaktické hry můžeme třídit podle mnoha hledisek. Dle Nakonečného (1997) a Taubera, Tauberové (1977) rozlišujeme hru, kdy jedinec si hraje sám (např. křížovka), dále hru, ve které komunikují dva a více hrajících si jedinců (např. slovní fotbal) a hru, kdy dítě přihlíží hře druhých.

Hry můžeme také dělit na základě tempa hry na ty, které nejsou časově omezeny (stolní hry), na hry s časovým omezením (během minuty vyjmenuj co nejvíc věcí) a na hry s důrazem na rychlost (kdo dřív řekne).

Dalším kritériem třídění je cíl hry. Podle něho rozlišujeme poznávací neboli vzdělávací hry, při kterých žák získává nové vědomosti, dovednosti a návyky a kontrolní neboli prověřovací hry, při nichž učitel zjišťuje, do jaké míry si žáci učivo osvojili.

Dále členíme hry podle druhu reakce na pohybové a klidné hry. Podle počtu hráčů na individuální, skupinové a kolektivní.

Mišurcová, Fišer, Fixla (1980) dělí hry podle pedagogického hlediska do dvou velkých skupin, na hry tvořivé a hry s pravidly. Toto rozřazení považuji za jedno z nejvýstižnějších, proto jej zde uvádím.

- Hry tvořivé (neboli hry volné, spontánní) – dítě si samo zvolí námět a průběh hry. Tyto hry jsou dále členěny na:
 - *předmětové* – dítě manipuluje s předměty, které jej obklopují, rozvíjí své smysly a poznává vlastnosti předmětů
 - *úlohové (námětové)* – dítě bere na sebe známou sociální roli dospělého, napodobuje činnost dospělého, hraje si na někoho, napodobuje)
 - *dramatizační (snové)* – dítě si ve své představě vytváří děje, postavy, prožitky, hovoří s vymyšlenou osobou
 - *konstruktivní* – dítě záměrně manipuluje s přirozeným nebo umělým materiálem, předměty, pomůckami, které připomínají skutečnost svým vzhledem či funkcí
- Druhou velkou skupinou jsou hry s pravidly – jejich hlavním obsahem je jednání ve vztahu k ostatním hráčům. Rozlišujeme hry:
 - *pohybové* – míčové hry, na kočku a myš, na honěnou, hry se zpěvem
 - *intelektuální (didaktické)* – rozvíjí se především rozumové schopnosti, do popředí vystupuje pedagogický záměr, patří sem skládky a stolní hry

Jankovcová, Průcha, Koudela (1988) uvádí několik hledisek, podle kterých můžeme hry dělit podle:

- Doby trvání – *krátkodobé hry*
– *dlouhodobé hry*
- Místa, v nichž se odehrávají – *ve třídě*
– *mimo ni (příroda, hřiště atp.)*
- Druhu převládajících činností – *osvojování vědomostí*
– *intelektové dovednosti*
– *pohybové dovednosti*

- Kdo a co je hodnoceno – *čas výkonu*
 - kvalita
 - kvantita
 - děti či učitel

- Kdo hru připravuje – *děti, učitel či jiná osoba*

Mayer In Maňák 2003 dělí hry z hlediska (aspektu) jejich obsahu a cílů následovně:

- Interakční hry – *svobodné hry (s hračkami, stavebnicemi, simulace činností)*
 - sportovní a skupinové hry (všichni hráči se mohou zúčastnit)
 - hry s pravidly
 - společenské hry
 - myšlenkové a strategické hry
 - učební hry
- Simulační hry (hraní rolí, konfliktní hry, loutky, maňásci, řešení případů)
- Scénické hry (volná či úzká návaznost na divadelní hry a představení) – rozlišení mezi hráči a diváky, jeviště, rekvizity a speciální oblečení

Petty (1996) uvádí dvě skupiny her, jež by měl každý učitel mít ve svém zásobníku:

- Hry, simulace, hry rolí – jsou to metody aktivního vyučování, které dále člení na:
 - *univerzálně použitelné hry* – rozhodovací hry
 - kvíz
 - soutěž
 - problémové úlohy
 - *činnosti a hry pro učení sociálních dovedností* – patří sem seznamovací hry
 - *hraní rolí a simulační hry* – příprava scénářů, divadla, diskuse atp.

- Hry pro osvojování jazykových a komunikačních dovedností – do této skupiny patří celá řada her, které můžeme využít při výuce jazyka, např. pantomimické příběhy, kostky, stolní hry, kartičky, Přijela tetička z Číny atp.

Domnívám se, že klasifikace didaktických her je pro učitele velmi důležitá. Usnadňuje mu vhodný výběr pro činnost, kterou chce s dětmi dělat.

Shoduji se s názorem Kalhouse, Obsta a kol. (2002), kteří radí, aby si každý učitel postupně pořizoval vlastní kartotéku her pro svůj vyučovací předmět. Hry by třídil podle určitých hledisek, které si sám zvolí a které mu vyhovují. Tím by hru pozměnil z aktivity převážně relaxační na promyšlenou výukovou metodu.

2.3 Hra v životě dítěte

Hra provází dětství v každé lidské společnosti a na každém stupni jejího vývoje. Původ hry je uložen ve zvláštních znacích lidské psychiky. Můžeme říci, že hra je specifickým projevem aktivity dítěte, vyvolaným a ovlivňovaným společenským prostředím.

„Pro dítě je hra jednou ze základních forem činnosti. Mnoho lidí se ale domnívá, že náleží výlučně dětem a jak dospívají, her ubývá. Též velká část lidí, bohužel i učitelů, ve hře spatřuje pustou ztrátu času. Neuvědomují si však, že rozdíl mezi prací a hrou je v tom, že hra je činnost, kterou vykonáváme, protože nás baví, práci vykonáváme pro nějakou vnější motivaci, pro odměnu.“ (Houška 1991, 64). Dle mého názoru není stoprocentní pravdou, že dospělí vykonávají práci pro vnější motivaci, u mnohých dominantní úlohu má i vnitřní motivace.

Hra nenáleží pouze malým dětem, i když v předškolním věku má dominantní úlohu, ale člověk se jí zabývá po celý život. Je pro něho zdrojem poznání, procvičování, emocí, pohybu, motivace, tvořivosti a fantazie. Působí často jako prostředek socializace, rekreace či přímo terapie.

„Rozdíl mezi prací a hrou zpravidla necítí ani dospělí, pokud vykonávají činnost, která je baví a kterou chtějí sami od sebe dělat. Když si to uvědomíme, měli bychom se snažit si celý život, pokud to jde, jen hrát. Budeme při tom dosahovat lepších výsledků

a především budeme šťastni. Musíme zkrátka konstatovat, že lidé by si měli hrát a děti by si měly hrát už dvojnásob. Není to znak nedostatečného vývoje, ale opravdovosti a přirozenosti.“ (Houška 1991, 65).

Děti mají potřebu si hrát. Je pro ně velmi motivující, když si mohou učení prožívat jako hru plnou dobrodružství, překvapení a legrace, proto učitel může a má využít her ve výuce.

Děti si hrají nejen s hračkami, ale se všemi možnými věcmi, kterými jsou obkloповány – rostlinami, nejrůznějšími věcmi, s jinými dětmi, s tělem atp. Podle Mišurcové, Severové (1997) pravděpodobně pestrost obsahové náplně dětských her souvisí s tím, že se během hraní nejen baví, ale zároveň jim působí radost učit se nebo poznávat něco nového. „Právě rozmanitost obsahové náplně her je předpokladem toho, že hry mohou významným způsobem přispívat k všestrannému rozvíjení dětí.“ (Mišurcová, Severová 1997, 43).

Jak již bylo řečeno, hra zaujímá důležité místo v životě člověka a provází ho celým jeho životem. V následujících kapitolách se tedy zaměřím na jednotlivá období dětství. Pokusím se zachytit, jak si dítě hraje v období kojeneckém, batolecím, předškolním a zvláště pak v období mladšího školního věku.

2.3.1 Kojenec a batole

Z hlediska vývojové psychologie (Vágnerová 1996, Trpišovská 1998) se hra vyvíjí podle přirozených zákonitostí. Období kojence a batolete trvá od narození přibližně do tří let věku dítěte. V kojeneckém věku převládají zejména hry funkční, které spočívají v experimentaci s hračkami a vlastním procvičováním těla, proto zde nehovoříme o hře v pravém slova smyslu. První hračkou se pro dítě stávají prsty, nohy, dudlík, chrastítka apod. V tomto období vynakládá dítě veškerou energii na experimentování s předměty. Určitý úkon opakuje mnohokrát a je zejména uspokojené z činnosti samé, předmět je mu po obsahové stránce víceméně lhostejný. Je to pouze věc, s kterou může pohybovat, tlouci, může ji cupovat, ohmatávat, zahazovat, „ochutnávat“ apod. Důležitá a hlavní je činnost sama.

V období mezi druhým a třetím rokem věku tzv. batolecím věku můžeme hovořit již o symbolické hře. Dítě napodobuje práci dospělých a hračka či předmět slouží jako náhražka skutečného předmětu, např. hadice na kropení trávy představuje hada apod. Hovoříme o tzv. hrách napodobivých. Musil (1996) jmenuje další oblíbené hry a to hry s vodou, pískem, kopání do míče, lezení po kládě, vyhrabávání tunelů v písku. Děti si v tomto období ještě nedokáží hrát spolu. Hrají si paralelně vedle sebe a hračky si spíše berou. Mnohé děti musejí mít právě tu hračku, kterou má jeho „soused“.

Období mezi prvním a třetím rokem je dobou nejintenzivnějšího vývoje řeči. Proto se hry s řečí objevují velmi často. Díky těmto hrám si dítě zlepšuje a osvojuje výslovnost, rytmus řeči, intonaci, získává chuť mluvit a učí se správně vyjadřovat. Děti mají zálibu v jednoduchých říkadlech, hříčkách se slovy a písničkách (Mišurcová, Fišer, Fixla 1980). Proto by se mělo malým dětem hodně zpívat, přednášet a předčítat.

2.3.2 Předškolní období

Toto období je nejdelší ze všech předchozích. Odpovídá věku od tří do šesti let, a lze jej z hlediska rozvoje hry označit jako velmi významné období. „*Charakteristickou činností dítěte v tomto věku je hra, která má velmi mnoho podob a přináší dítěti nejen emocionální uspokojení, ale má obrovský význam pro jeho další vývoj.*“ (Trpišovská 1998, 35). Mišurcová, Fišer, Fixla (1980) toto období nazývá „zlatým věkem“ hry. Hra je hlavní náplní dětské činnosti, dítě má na hru dostatek času. Dokáže se do hry natolik zabrat, že zapomene jít na záchod, jíst, hlasitě se směje, vzteká se, pláče apod.

Po třetím roce věku si dítě už nehraje samo, ale začíná ke hře potřebovat i své vrstevníky. Dominantním prvkem v tomto období je touha poznat vše nové a to, co mu je příjemné opakovat. Díky tomu se dětská hra zdokonaluje a rozvíjí. Dítě si je vědomo, že hra není skutečná, ale jako skutečnost ji prožívá. Nevědomě si tak nacvičuje činnosti, které bude později potřebovat.

V mateřské škole se z intelektuálních her podle Mišurcové, Fišera, Fixla (1980) nejvíce uplatňují námětové hry, v kterých se odráží realita světa a život dospělých.

Nejoblíbenější hrou bývá hra na maminku a tatínka, hra na dopravu, obchod a další. Převládají hry kooperativní, při nichž dítě spolupracuje s ostatními dětmi. Role jsou rozděleny (dívka = maminka, chlapec = tatínek). Děti používají věty: „Ty jako přijdeš,...“ V tomto období se hra vyznačuje spontánností, radostí a vážností. Dívky si hrají hlavně s panenkami, na domácnost aj. Naopak chlapce zajímají zbraně, technika, hrají si na bojovníky. Ke konci období si dítě začíná předem vytyčovat cíl své hry (Musil, 1996).

Děti si samozřejmě rády hrají také se slovy. Nepřebernou radost jim přináší opakovaná říkadla, rozpočítadla, jazykolamy, slovní hříčky a hádanky. Konkrétního materiálu existuje velmi mnoho a můžeme jej vyhledat v dětských časopisech, knihách, pedagogických příručkách atp.

2.3.3 Mladší školní věk

Dítě v období mezi šestým a jedenáctým rokem věku již nemá tolik času na hraní, protože mu se vstupem do školy nastávají nové povinnosti. Hra je však stále významnou činností v jeho životě. Hry školáků se značně odlišují od her u předškoláků, jsou plánovité, pečlivě promyšlené a propracované. Dítě si hraje na to, co má smysl. Hry plní svoji funkci, stávají se formou odpočinku. Hra pomáhá dítěti, aby si odpočinulo a načerpalo nové síly.

Typickými hrami v tomto období jsou pohybové kolektivní hry, které se vyznačují soutěživostí. Tyto hry jsou již promyšlenější a složitější. Většinou se zapojuje větší množství dětí, někdy i celá třída. Děti velmi baví stolní hry jako je například Člověče nezlob se!, karty, šachy, Loto aj. V současné době se dostává do popředí hraní počítačových her.

Hry dětí na primární škole se postupem do vyššího ročníku proměňují. Bittnerová (In Pražská skupina školní etnografie: Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy, 2005) velice výstižně popisuje fungování hry u dětí od první do páté třídy. Nyní se zaměřím na hry dětí, které převažují v jednotlivých ročnících.

Hra v 1. třídě

Pro dítě, které navštěvuje první ročník je hra všudypřítomná. Chce ji hrát s kýmkoliv a kdykoliv. Děti si hrají během svých přestávek, před vyučováním a po něm, hrají si i v průběhu vyučování, kdy má charakter didaktické hry nebo má funkci relaxace.

V tomto období mají děti zájem o říkanky, písničky, taneční a tleskáci hry. Užívají si hudební líbivost, pohybové a rytmické složky. Zájem o slovesnou složku je pouze v případech „tabuizovaných obsahů“. Slovesná složka her je pro ně spíše účelová a s textem si v žádném případě nepohrávají.

„Schopnost prvňáků osvojit si hry je limitována jejich kognitivním vývojem.“ (Bittnerová 2005, 55). Pokud se jedná o hry se složitějšími pravidly či hry s rozvinutou slovesnou složkou, je třeba upravit a zjednodušit herní pravidla dovednostem dětí v tomto věku.

Podle Bittnerové (2005) převládají v první třídě především hry napodobivé a formalizované, jež jsou založené na pohybové složce. Velmi poutavé jsou pro děti hry tleskáci a taneční, při nichž převládají hry s jednoduchými pravidly, které jsou notoricky známy.

Prvňáci přistupují ke hře dychtivě. Hrají hry nejen proto, že je baví, ale i pro radost, proto, že hru zvládnou, že se intelektuálně nebo fyzicky vyrovnali druhým. Hra je pro ně především jeden ze způsobů pohybování se a uchopování reality. Děti prostřednictvím hry vyjednávají své pozice v rámci dětské skupiny a uvnitř ní komunikují.

I když děti dávají přednost hrám ve skupině, jde jim v první řadě o jejich osobní úspěch. Prohra při hře je chápána obvykle jako osobní neúspěch.

Hra ve 2. třídě

Bittnerová (2005) uvádí, že děti druhého ročníku rozšiřují hry o ty s náročnějšími pravidly, složitějšími, intelektuálně propracovanějšími, při nichž jsou kladeny vyšší nároky na postřeh, koordinaci těla a rozsáhlejší textovou složku (tleskáci hry). Stále oblíbené jsou napodobovací hry.

Hraní her se postupně přesouvá do doby volna a relaxace. Herní aktivity probíhají většinou v době přestávek a po vyučování, např. ve školní družině. Ve výuce se objevuje hra didaktická, která rozvíjí obsah výuky.

Bittnerová (2005) poukazuje na důležitý ústřední leitmotiv smát se, nebo se dokonce beztretně prostřednictvím hry vysmát druhému. S čímž musí učitelé počítat a nevytvářet proto situace, při nichž by měla třída možnost se někomu vysmívat či ho „ztrapnit“.

Skrze hru si děti upevňují společenské pozice a zkoušejí si různé role. Dokáží respektovat pravidla a snaží se kontrolovat vlastní emocionální nasazení při hře. Již rozpoznají hranici mezi realitou a hrou.

Hra ve 3. třídě

Žáci třetí třídy se setkávají s hrou v časech volna i v době vyučování. Tyto hry od sebe pojmově nerozlišují, ale k oběma zaujímají odlišný postoj.

Skupina her se nadále obohacuje. „*Rozsah aktivního herního repertoáru dětí směřuje ve třetí třídě ke svému vrcholu.*“ (Bittnerová 2005, 138). Největší podíl zaujímají tradiční formalizované hry. Třetřáci obvykle nemají intelektuální problémy pro zvládnutí těchto her. Velký význam mají hry, jež jsou založeny na měření intelektuálních schopnostech dítěte (např. Slovní fotbal, Země město), hry, které v sobě mají překvapivou pointu a hry, jimiž se rozvíjí pohybová složka (např. skákání gumy, Školky se švihadlem). Zajímají je i hry s rozvinutou slovní složkou. Oproti předchozím letům je kladen důraz na pochopení slovesné složky hry, kde osvojení nové hry závisí na pochopení textu. Velmi oblíbené jsou soutěživé hry, při nichž lze jednoznačně určit vítěze.

Podle Bittnerové (2005) je pro děti důležité, s kým hru hrají. Upřednostňují hru ve vlastní skupině, která má přibližně do deseti hráčů. Neradi přijímají do hry děti z jiných dětských skupin, zejména pak mladší cizí děti.

V tomto věku děti prostřednictvím her rádi řeší sociální vztahy. „*Za hru se schovávají, aby vyjádřily vztah k druhému. Vítají relativitu hry. Nerealnost hry vždy může neutralizovat případný konflikt, a tedy i jeho důsledky.*“ (Bittnerová 2005, 141). Děti vědí, co je hra a dokáží ji oddělit od reality.

Hra ve 4. třídě

„Čtvrťáci plně navazují na repertoár her, které si osvojili v nižších ročnících“ (Bittnerová 2005, 181). V tomto věku téměř neuplatňují klasické napodobovací hry. Preferují hry v malé skupině a herní skupinu si vybírají. Hry určené pro větší počet dětí, ztrácí ve čtvrté třídě na atraktivnosti. Oblíbené jsou především hry s rozvinutou slovesnou a pohybovou složkou, dále hry postavené na pointě a rozumových schopnostech. Ve vyučování je hra nadále přítomna.

Čas volna, který byl dříve naplňován především hrou, se začíná členit i na jiné oblasti zájmu, například povídání si s kamarády, četbu aj.

Hra se začíná využívat jako zdroj zábavy, pokud nikdo nepřijde s jiným programem.

Hra v 5. třídě

Čas, kdy mohou děti trávit čas s kamarády a hrát si, je přesunut do odpoledních hodin. Hra je nadále přítomna ve vyučování jako hra didaktická.

Děti hrají jen několik málo vybraných her z dřívějšího období. Dokáží si samy vyhledat nové hry v časopisech, publikacích a samy hry vymýšlet. Oblíbenými hrami v tomto věku se stávají karetní, komerční a stolní hry.

K hračkám přistupují pátáci jako ke sběratelskému koníčku. Naopak s věcmi, které jsou určeny pro dospělé, zacházejí jako s hračkou. Příkladem může být hra s nožkem či laserovým ukazovátkem.

Bittnerová (2005) upozorňuje na dva hlavní motivy ke hře. Prvním motivem je láska a partnerský vztah, kdy si žáci ověřují svou připravenost na partnerské vztahy. Jde často o hry, kde hrají dívky a chlapci společně. Jde o hry typu „Flaška“ a „Vadí-nevadí“. Druhým motivem ke hře zjistí svou pozici v dětské skupině.

Velkého úspěchu dosahují hry, které jsou vymyšleny dětmi samotnými.

Jak je patrné, hra nachází své uplatnění ve všech ročnících primární školy. Toho lze využít ve výuce jazyků a formou didaktické jazykové hry (případně her dalších) zpestřit vyučování, dodat mu emocionální zabarvení, navodit pozitivní atmosféru, prostředím k soutěžení, uvolnění a odpočinku. Zvýšit tak zájem o předmět a navodit pozitivní vztah k sobě, jako k osobě učitele.

2.4 Psychohygiena ve výuce a hra

Vykonává-li člověk libovolnou činnost, vzniká dříve nebo později únava. „*Každá činnost člověka, která je provázána úsilím, námahou, napětím a výdajem energie s sebou přináší únavu.*“ (Burešová, Mertin 1988, 18). To také platí při učení, během něhož se dítě učí básně, slova cizího jazyka či řeší matematické úlohy atp. „*Únava je přirozeným důsledkem fyzické a psychické námahy, dostaví-li se, varuje nás před přílišným vypětím. Tak je organismus chráněn proti vyčerpání.*“ (Burešová, Mertin 1988, 18).

„*Únava je stav organismu, kdy se snižuje fyzický i intelektový výkon, zpomalují se reakce, stoupá počet chyb, žák nedokáže vyřešit úlohy, které by v lepším stavu zvládl. Mění se i prožívání, vzniká pocit únavy, malátnosti, někdy lhostejnosti, jindy podrážděnosti, klesá žákova motivace k učební činnosti.*“ (Čáp 1980, 167). Poznatky o únavě a o jejím překonávání jsou důležité jak pro učitele, tak pro žáka, protože jim umožní lepší regulaci procesu učení.

U většiny žáků se únava projevuje poklesem pozornosti, avšak u různých dětí mohou být subjektivní projevy rozličné – od roztržitosti a neschopnosti soustředit se až po nervozitu, bolesti hlavy, břicha i pocit „na zvracení“. Někdy je dítě bezdůvodně lítostivé, agresivní nebo neposlušné. Takové chování je učiteli často zaměňováno s nevychovaností a zlobením z nudy.

Na únavě se podílejí nejen různé psychické stavy jako strach, napětí, očekávání nějaké události, nezájem o danou činnost, ale únavu mohou vyvolat i subjektivní příčiny v organismu dítěte (stavy po nemoci, jarní únava, nemoc aj.). Na únavě se podílejí i určité negativní vlivy prostředí např. přílišný hluk, nedostatečné větrání či osvětlení, velké teplo nebo naopak zima, také dlouhodobé a jednostranné pohyby, nesprávné metody a styl činností při učení.

Na prvním stupni základní školy jsou děti schopné udržet pozornost pouze několik minut. Časový úsek soustředění se s přibývajícím věkem přiměřeně rozšiřuje. Přesto ještě ve čtvrtém a pátém ročníku není v možnostech dětí soustředit se po celou dobu výuky. Únavě a následné nepozornosti tedy moudrý učitel čelí vhodným střídáním činností v hodině, po namáhavé práci zařazuje několik minut „oddechu“, které bývají

vyplněny tělovýchovnou chvilkou, zpěvem, recitací či, pro děti velmi oblíbenou a pro výuku nepostradatelnou, hrou. Podle Houšky (1993) hra jako málokterá jiná činnost dokáže mobilizovat aktivitu dětí a dochází při ní k velkému soustředění. Měla by být proto základní metodou výuky, zejména u žáků nižších ročníků.

V následujících kapitolách bude mou snahou rozebrat a rozlišit pojem didaktická hra a didaktická jazyková hra.

3. DIDAKTICKÁ JAZYKOVÁ HRA

Dětskou potřebu hrát si lze využít i k didaktickým účelům. Získáme tak didaktickou hru, kterou můžeme přirozeně zařadit do vyučovacích hodin.

Hra, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, patří mezi potřeby dítěte. Ke hraní není zapotřebí žádná komplikovaná vnější motivace, a přesto ji děti vykonávají ze všech svých sil a schopností. Je pro ně totiž přirozenou činností, která poskytuje poznatky a dovednosti, má v sobě prvky napětí, soutěživosti i překvapení, a tak pomáhá snadněji překonávat i největší obtíže při výuce. Její pravidla a způsob provedení mohou mít takovou podobu, že je mnohými žáky přijímána jako „pouhá“ hra, ne jako učení.

Definici didaktické hry uvádí Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš 1998, 49): *„Analogie spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne vždy zjevným způsobem) didaktické cíle. Může se odehrávat v učebně, v tělocvičně, na hřišti, v obci, v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení, závěrečné vyhodnocení. Je určená jednotlivcům i skupinám žáků. Probouzí zájem, zvyšuje angažovanost žáků na prováděných činnostech, podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost, nutí je využívat různých poznatků a dovedností, zapojovat životní zkušenosti. Některé didaktické hry se blíží modelovým situacím z reálného života.“*

Šimoník (2005, 110) nahlíží na hru z několika pohledů: *„hra jako zdroj poznání a prostředek rozvoje poznávacích, citových a volních procesů, hra jako pohybová aktivita, hra jako významný prostředek rozvoje a zdokonalování sociální komunikace, hra jako prostředek rekreační a terapeutický atd.“* Za didaktickou hru označuje tu, ke které žáky záměrně podnítil učitel či vychovatel a která směřuje k dosažení určitých didaktických cílů. *„Hra jako vyučovací metoda obohacuje školní práci, má pro každé dítě osobní smysl a může být významným prostředkem k všestrannému rozvoji osobnosti žáka.“* (Šimoník 2005, 110). Pokud učitel správně zvolí didaktickou hru, lze vyučovací látku naučit, zopakovat i upevnit.

Houška (1993) charakterizuje didaktickou hru jako činnost, ve které žáci spontánně poznávají a realizují poznávací činnosti, a která způsobuje, že učení a poznávání probíhá nenásilně a jakoby ve druhém plánu.

„Didaktická hra je pro dítě přirozená činnost, která mu poskytuje poznatky a dovednosti formou hry a pomáhá překonávat i ty největší obtíže při výuce.“ (Santlerová 1993, 7).

Didaktické jazykové hry jsou využívány v hodinách jazyka, dle Menharda (In Jelínek 1976) jsou vhodným prostředkem, který přispívá k vytvoření příznivé atmosféry během vyučovací hodiny a povzbudí zájem i učební aktivitu dětí. Tyto hry mohou usnadnit navození příznivé situace k rozvíjení řečové činnosti žáků. Jsou nejen oddechovým prvkem, ale bývají často i velmi efektivním cvičením zaměřeným na upevňování gramatiky, pravopisu, slovní zásoby i výslovnosti.

Hřebejková a kol. (1984) doporučuje používání didaktických jazykových her pro rozvoj slovní zásoby, neboť tyto hry podněcují zájem dětí a zvyšují jejich aktivitu. Nevýřeční žáci tak mají možnost opakovat nová slova a užívat je v různých větách a tvarech.

Didaktické jazykové hry jsou zdrojem motivace, podporují myšlení a rozumové úsilí, zlepšují koncentraci pozornosti. Dokáží mobilizovat aktivitu dětí tak, jako málokterá jiná činnost, dochází při nich k soustředění. Osvědčují se jako vhodný prostředek k tomu, aby žáci učivo dobře zvládli a těšili se na výuku, protože vyvolávají radost, přáceschopnost, uspokojení a zájem o podobné činnosti, který může přispívat ke vzniku poznávacího zájmu o daný předmět, případně již vzniklý zájem upevňovat.

Didaktické jazykové hry mají též značnou hodnotu výchovnou. V prostředí školní třídy usnadňují navození příznivé situace k rozvíjení řečové činnosti žáků. Jsou nejen oddechovým prvkem, jehož včasné zařazení může uvolnit atmosféru a tím přispět k dalšímu zdárnému postupu, ale bývají často též pozvolným přechodem k práci a mnohdy i velmi efektivním cvičením zaměřeným na upevňování výslovnosti, slovní zásoby, gramatiky i pravopisu. Pomáhají překonat ostych a různé zábrany, jimiž děti často trpí při školním vyučování a při vyučování v cizím jazyce. Pomáhají vytvářet dobré prostředí a upevňovat mezilidské vztahy v kolektivu.

Za základní funkce didaktické jazykové hry považují: motivaci, relaxaci, výchovu, vzdělávání, získávání či fixace učiva.

Podaří-li se tedy učení zakomponovat do hry, docílíme nejvyšší efektivity.

Cíl didaktické jazykové hry

Didaktické jazykové hry se od běžných dětských her liší tím, že mají předem stanovený výchovný a vzdělávací cíl.

„Cíl je souhrn předpokládaných a žádoucích vlastností žáka, kterých má být prostřednictvím vyučování dosaženo.“ (Šimoník 2005, 49).

Cílem didaktické jazykové hry je naučit děti něčemu konkrétnímu prostřednictvím hrové činnosti. Dle Pišlové (1996) je cílem didaktické jazykové hry rychle obnovit pozornost dětí, zaujmout je, něco je naučit, procvičit. Didaktická jazyková hra má vytvářet pěknou atmosféru, vyvolávat zájem a aktivitu dětí, vést je k tvořivosti, něčemu je naučit a především je učit lásce k mateřskému jazyku. To platí i pro jazyk anglický.

Podle Santlerové (1993) mají didaktické hry, oproti neřízeným dětským hrám, vždy určitý výchovně vzdělávací cíl, k jehož plnění by mělo docházet převážně prostřednictvím vlastní činnosti žáků. Proto patří mezi aktivizující metody. *„Prostřednictvím didaktické hry se učí dítě řešit konkrétní problémy, konfliktní situace a učí se adaptovat na nové podmínky.“* (Santlerová 1993, 7). Učí se respektovat pravidla hry a prohrávat.

Dlouhodobým cílem her je i rozvoj tvůrčích schopností dítěte ve všech oblastech, tedy i v oblasti mezilidských vztahů. *„Hra může velmi dobře pomáhat při rozvíjení sociálních vztahů, učit dítě komunikovat (verbálně i neverbálně), soucítit s druhými, spolupracovat, získávat kontrolu nad svým jednáním a schopnosti sebereflexe.“* (Santlerová 1993, 7). Hra se může stát nástrojem k zviditelnění sociálních vazeb a zároveň i nástrojem k jejich vymezení a prosazení.

„Při stanovení cíle by měl učitel respektovat schopnosti žáků a jejich věkové zvláštnosti.“ (Šimoník 2005, 110). Příliš lehký či naopak příliš těžký úkol, může žáky od hraní odradit.

Didaktická jazyková hra se velmi osvědčila při doučování. Má žákovi usnadnit cestu k předmětu, který mu nejde, a proto ho obvykle ani nebaví. Pomáhá slabému dítěti překonat strach z chyb a nedostatků a „hraním“ tyto nedostatky odstraňovat. Motivuje dítě k práci a zvládnutí úlohy.

3.1 Požadavky kladené na didaktickou jazykovou hru

Aby jazyková hra byla dobrá a úspěšná, je nutné znát některé zásady a respektovat je. Dobsonová a Houška navrhli několik požadavků na didaktickou hru, které se hodí i pro didaktické jazykové hry.

Tyto zásady mi připadají velmi užitečné pro školní praxi, neboť se snaží postihnout všechny případné problémy, které by se mohly při realizaci vyskytnout. Poskytují jednoduché rady, jak se jim vyvarovat a docílit maximální efektivity každé hry.

Požadavky dle Dobsnové

(Dobsonová, In Jelínek 1976, 184)

Dobrá jazyková hra se vyznačuje tím, že:

- * vyžaduje co nejmenší předběžnou přípravu
- * snadno se hraje a obsahuje intelektuální podnět a aktivizaci
- * nezabere v hodině mnoho času
- * pobaví žáky, ale příliš neuvolní disciplínu
- * nevyžaduje zvláštní čas na opravu odpovědí

Aby měla hra úspěch, musíme vzít v úvahu tato hlediska:

1. Než zavedeme hru, dobře zvážíme, zda odpovídá danému cíli i konkrétním podmínkám, zda bude vyhovovat žákům vzhledem k jejich věku a schopnostem.
2. Jazyková hra nemá být samoúčelná. S prvkem zábavnosti se v ní má spojovat účinná forma cvičení. Děti i dospělí mají hru přijímat jako součást výuky a ne jako ztrátu času.
3. Vybereme takovou hru, na níž se mohou aktivně podílet všichni žáci.
4. Hru využíváme v době, kdy je třída unavena, zvláště ke konci hodiny nebo po takové činnosti, která vyžadovala velké pracovní vypětí.
5. Pravidla hry mají být jasná, stručná a srozumitelná. Pravidla je nutné v průběhu hry dodržovat a kontrolovat.
6. Řízení činnosti žáků náleží i při hrách učitelům. Jinak existuje nebezpečí neuspořádanosti

- a porušování kázně.
7. Hry v družstvech vyžadují skupiny vyrovnané početně i znalostmi. Hra má povzbudit soutěživost, nikoli vyvolávat antagonistické vztahy mezi skupinami.
 8. Osvědčuje se střídání her. Časté opakování stejné hry ztrácí přitažlivost a unavuje. Aby hra nezačala nudit, je zapotřebí skončit vždy včas.

Požadavky dle Houšky

(Houška 1993, 110 - 111)

V knize „Škola je hra“ Tomáš Houška vytyčuje základní požadavky na jazykovou hru:

- a) Hry by měly pokud možno rozvíjet aktivitu, zájmy, fantazii a tvůrčí schopnosti. Do každé vyučovací hodiny by měl učitel zařadit alespoň jednu úlohu či hru, která bude kladně stimulovat tvořivost žáků.
- b) Hra musí mít jasný cíl, který dětem při hraní nezdůrazňujeme ani nepřipomínáme. Hra by měla počítat se čtyřmi základními typy dětí:
 - sluchově mluvní typ (přibližně 30% dětí)
 - hmatový a pohybový typ (přibližně 40% dětí)
 - zrakový typ (přibližně 30% dětí)
 - slovně pojmový typ (snadno se orientující ve schématech, vzorcích a tabulkách, přibližně 1%)
- c) Hra musí být přitažlivá. U malých dětí spojíme hru s pohybem či s příběhem. Děti samy musí mít zájem hru nebo cvičení provádět. Hra, kterou děti hrají proti své vůli, není hrou, ale ztrátou času.
- d) Vědomosti a dovednosti, které hrou rozvíjíme, musí navazovat na znalosti už ovládnuté. Hraní her musíme přesně a citlivě načasovat, aby se neminuly účinkem. Nelze přesně předepsat, jaké hry se kdy mají hrát – je nutné vycházet z konkrétní situace a úrovně dětí.

Doporučení Dobsonovové a Houšky, podle kterých lze rozpoznat dobrou didaktickou jazykovou hru, je třeba znát a při plánování jazykových hodin se zamyslet nad podmínkami správné realizace hry. Nutné je vycházet nejen z obsahu učiva, ale též ze zájmu dětí a jejich stylu učení. Opomenout nesmíme ani věkové zvláštnosti a pamatovat bychom měli na to, že i sebelepší hra se stává po čase nezáživnou.

3.2 Výběr a vedení didaktických jazykových her

Didaktickou jazykovou hru vybíráme podle stanoveného vyučovacího i výchovného cíle, věku a počtu dětí, individuálních jazykových schopností, dovedností žáků a jejich zájmům. Podle času, který můžeme hře věnovat, i podle prostředí, kde bude hra probíhat. Hra musí být zejména účelná a účinná.

Obsah hry musí odpovídat užitým pomůckám a metodám práce. Čím je skupina větší a méně organizovaná, tím volíme jednodušší a kratší hru. Naopak nejkomplikovanější hry hrajeme s malou skupinkou zkušených hráčů, které dobře známe.

Houška (1993) upozorňuje na určité zákonitosti, které by měla mít hra, při níž je dítě aktivní, tvořivé a svobodně komunikující se svými spoluhráči. Tato pravidla jsou také vhodná pro didaktickou jazykovou hru a patří mezi ně:

- ☐ Učitel má být pouhým iniciátorem, který hru navrhne a v jejím průběhu do ní nevstupuje.
- ☐ Hra dětem v žádném případě nesmí být nucena. O tom, zda hru hrát, rozhodnou samy.
- ☐ Hra má zadaná pravidla tak, aby nedocházelo k nedorozuměním a aby plnila učitelem stanovené funkce.

Mladší děti rády hrají hry s prvky tajemnosti a záhady. Důležité je též vědět, že slabší žáci budou hrát raději ve skupině, zatímco nadanější a starší děti upřednostňují hry individuální. Učitel by se měl snažit do hry nejen zapojit, pokud možno, všechny žáky, ale dbát také na to, aby bylo každé dítě alespoň někdy při těchto činnostech úspěšné.

Pišlová (1996) zdůrazňuje nutnost před jakoukoli hrou jasně a přehledně vysvětlit pravidla, nejlépe s názorným příkladem. Čím je hra určena mladším dětem, tím by měla

být pravidla hry jednodušší. Pro jistotu je dobré ověřit si další ukázkou, zda všemu rozuměli i nejmenší a nejpomalejší žáci. Nakonec je ještě vhodné zeptat se, zda všichni pravidla skutečně pochopili a nemají-li nějaký dotaz. Tak nejlépe totiž předejdeme hádkám a bezradnosti během hry. Stanovená pravidla je nutné v průběhu celé hry dodržovat. Za jejich eventuální porušení předem dohodneme a zveřejníme určité sankce.

At' jde o oblíbenost u dětí nebo efektivitu didaktického působení, obecně platí následující poznatek. „Čím jednodušší pravidla hry, případně čím jednodušší didaktické prostředky (herní plány apod.), tím větší naději má hra na úspěch.“ (Houška 1993, 66).

Po každé hře musí následovat vyhlášení výsledků. Pišlová dále doporučuje učitelům, aby si udělali vlastní zhodnocení hry, při kterém si mají odpovědět na několik otázek, jež vypoví o kvalitě dané práce:

- „Splnila hra účel?
- Hrály děti rády a s nadšením?
- Není třeba pravidla hry nějak upravit?
- Hrály děti poctivě?“ (1996, 10).

Dobré je získané poznatky o vedení každé hry i chování dětí během ní zapisovat k jejím pravidlům. Podobné poznámky se budou hodit při následném opakování a postupně nás povedou k zdokonalování jejich pravidel.

Do didaktické jazykové hry musí dospělý zasahovat velmi citlivě, nenásilně a taktně. Nikdy bychom neměli hru nevhodně přerušovat nebo ukončovat, zesměšňovat nebo ponižovat dítě, jež nezvládlo úkol nebo prohrálo. Při hře i po ní má mít dítě pocit uspokojení a radosti. Mělo by být posíleno jeho sebevědomí a smysl pro spravedlnost. Hra, při které prožívají děti nepříjemné pocity, či jsou dokonce stresovány, neplní svoji funkci a nemá smysl ji tedy do vyučování vůbec zařazovat.

Motivace k didaktické jazykové hře

Na počátku každé didaktické jazykové hry, kterou do hodiny naplánujeme, musíme děti krátce motivovat. „*Motivace je aktivní zaměření činnosti na dosažení cíle nebo uspokojení činnosti.*“ (Menhard In Jelínek 1976, 176). Vzbuzení zájmu o činnost je jedním z rozhodujících momentů ve výuce. Děti těšící se na něco nového či pro ně zajímavého, plní úkoly s mnohem menším výdajem energie, čímž lze předcházet jejich únavě a nepozornosti.

Pišlová (1993) uvádí, že pro didaktické jazykové hry je příznačná krátkodobá motivace – verbální, vizuální či kombinovaná. Motivace by neměla chybět u žádné hry, neboť má velký podíl na výkonu každého hráče. Má vždy obsahovat nějaký nový prvek, být zvláštní, alespoň něčím jiná než byly motivace předchozí, nemá být dlouhá (maximálně 2 – 5 minut).

Učitel si může vymyslet jako motivaci pohádkový příběh, který žákům převypráví; ukázat obrázek, vyprávět reálnou událost atp. Motivací může být i odměna a úspěch, který hra nabízí. Na druhou stranu také neúspěch a případný trest mohou působit velmi motivačně.

Hodnocení didaktických jazykových her

Na konci každé hry nesmí chybět zhodnocení. „*Žáci čekají na pochvalu a spravedlivé posouzení výsledků.*“ (In Šimoník, Kárová 2005, 110).

Hodnocení můžeme rozdělit na průběžné, které se tvoří po dobu trvání hry, a hodnocení celkové, kterým každá hra končí. „*Nejčastěji se při hrách hodnotí pomocí kladných či trestných bodů.*“ (Pišlová 1993, 16).

Dle Pišlové (1993) má větší přitažlivost pro děti také hodnocení, při kterém se hraje o něco konkrétního. Výhodné je v tom, že není třeba neustále připočítávat a odečítat body – děti vracejí a dostávají určité předměty (korálky, barevné lístky, žetony s čísly atd., použít lze téměř vše). Takové hodnocení je i lépe viditelné. Každý hráč ho může dobře sledovat. Většina cvičení se tak může změnit v napínavou, přitažlivou hru. Lze např. skládat razítka stromů v celý les, vybarvovat postupně políčka obrázku, šplhat prádelními kolíčky se jmény dětí nebo s jejich znaky po textilním centimetru, skládat obrázek či fotografie známé osobnosti.

Zařazení didaktické jazykové hry ve vyučování

„Hru můžeme využít v každé fázi vyučovací hodiny.“ (Pišlová 1993, 10). Didaktická jazyková hra může žáky motivovat, může být součástí výkladu, učitel ji využije zejména při procvičování, opakování a někdy i při prověřování znalostí žáků či jako relaxaci.

Dle Pišlové (1993) pro motivaci volíme krátkou, zábavnou, třeba i veselou hru, jež probudí zájem a touhu po poznání. Motivační hru hraje celá třída dohromady nebo naopak pouze jeden hráč, většinou ji nehodnotíme a hrajeme jen jedno kolo.

Při výkladu je vhodné použít takové hry, při kterých žáci řeší určitý problém, a potom ze svého postupu vyvozují správné řešení daného úkolu.

Didaktickou jazykovou hru nejčastěji použijeme k procvičování a opakování učiva. Dle názoru Pišlové (1993) přispívá hra v této fázi k aktivizaci žáků, neboť upevňuje často delší dobu probírané učivo vždy jinak a pro děti zábavnou formou. Šikovný učitel může udělat z každého cvičení hru nebo soutěž.

„Zatímco při procvičování hrají vždy všichni žáci, při prověřování znalosti hraje většinou jen žák jeden.“ (Pišlová 1993, 11). Žák prokazuje své dovednosti a znalosti, které při výuce získal, a učitel tak může při prověřování znalostí zhodnotit, jak žák danou látku ovládá.

Některé didaktické jazykové hry můžeme zařadit jako jednorázové, opakovat je nelze. Primární úlohou takovéto hry není pouze činnost hraní. Především je jejím úkolem naučit nové, něco vyřešit a pochopit. Opakovaně lze hrát didaktické jazykové hry, které mají za cíl upevnit staré poznatky, aktivizovat žáka a díky radikální změně činnosti, která při hře nastává, dopřát dítěti odpočinku.

Hra zařazená během vyučování má být pro děti také podnětem – mohou si ji znovu zahrát o přestávce, ve volném čase, na kroužku atd. V častém opakování všech zábavných a účinných her ve škole učitelům brání časové omezení výuky i velké množství nového učiva. Neznamená to ovšem, že nikdy žádnou hru nezopakuje. „Většinu her si však hráč stačí zahrát jednou a jen pár nejúspěšnějších (5 – 10 krát) opakujeme častěji, a to ne více než jednou za měsíc při přibližném počtu dvaceti až čtyřiceti her zahranych v této době.“ (Pišlová 1993, 12).

Některé oblíbené hry můžeme zařadit do tzv. tradičních a hrát je pravidelně jednou za rok, vždy ve stejnou dobu např. o Vánocích.

4. KLASIFIKACE DIDAKTICKÝCH JAZYKOVÝCH HER

Didaktické jazykové hry můžeme třídit podle několika hledisek. Jedním z nich je věk žáků a jejich pokročilost. Dle mého názoru je však nelze striktně rozdělit podle tohoto kritéria. Jak je známo hry určené pro začátečníky si rádi zahrají i pokročilejší žáci a naopak – obtížnější hry určené dětem lépe ovládajícím jazyk, můžeme vhodně upravit pro počáteční výuku. Každou didaktickou jazykovou hru je možné navíc použít u různých věkových kategorií k nácviku rozličných jazykových jevů. Nutné je proto vybírat hru aktuálně podle potřeb a všech hledisek uvedených v kapitole 3.2.

V pedagogických publikacích můžeme nalézt různé klasifikace didaktických jazykových her a členění didaktických her obecně.

Pedagogové, kteří se věnovali ve svých publikacích didaktickým jazykovým hrám, řadí hry do různých skupin. Uvádím zde třídění didaktických jazykových her pro výuku českého a anglického jazyka od několika autorů, kteří ovlivnili můj přístup k didaktickým jazykovým hrám a jejich klasifikaci.

Hanšpachová, Řandová (2005) dělí didaktické jazykové hry na:

- Angličtina pohybem
- Pantomima, dramatizace
- Stolní hry a karty
- Křížovky, kvízy, hlavolamy
- Rytmické a hudební hry
- Výtvarné hrátky se slovíčky
- Jazykové hry s tajemstvím
- Mluvím, mluvíš, mluvíme
- Čtení pro radost
- Psaní jako hraní
- Hrátky s abecedou
- Zábavné opakování učiva

Zdeněk Menhard (In Jelínek 1976) rozděluje didaktické jazykové hry do čtyř hlavních skupin. Jedná se o dělení podle hlavního zaměření na jednotlivé jazykové aspekty, popřípadě řečové dovednosti:

- Hry zaměřené na zvukovou a grafickou stránku jazyka
- Lexikální hry
- Gramatické hry
- Konverzační a kompoziční hry

Simona Pišlová (1993) didaktické jazykové hry dělí na:

- Hry na cvičení čtení a psaní písmen
- Hry na cvičení výslovnosti
- Hry na cvičení pravopisu
- Hry na poznávání stavby jazyka
- Hry na rozvíjení slovní zásoby
- Hry rozvíjející stylistické dovednosti
- Jazykové hlavolamy a hádanky

Není jednoduché jednoznačně rozčlenit didaktické jazykové hry. Na základě třídění výše uvedených autorů navrhuji následující členění. Snažila jsem se vymyslet takovou klasifikaci, která obsáhne všechny didaktické jazykové hry, které lze s dětmi při jazykovém vyučování hrát. Toto třídění se mi zdá využitelné pro výuku všech evropských jazyků a jako dobrý základ pro pedagogy při vytváření vlastních zásobníků her.

Nutno podotknout, že zaměření jednotlivých didaktických jazykových her není vždy úplně jednoznačné. Různé gramatické hry nacvičují i látku lexikální, fonetickou nebo pravopisnou. Podobně se různé aspekty v té či oné podobě prolínají také ve hrách lexikálních, pravopisných, fonetických i konverzačních a kompozičních. Hry kompoziční a konverzační upevňují také znalost slov, mluvnické a výslovnosti.

Návrh členění didaktických jazykových her pro výuku evropských jazyků:

1. Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost
2. Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby
3. Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka
4. Didaktické jazykové hry gramatické
5. Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční
6. Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy
7. Stolní hry a karty

V následujících kapitolách budou tyto skupiny didaktických jazykových her blíže specifikovány a bude vždy uveden příklad her, které se hodí pro jazyk český a anglický. V případě drobných odlišností, v závislosti na konkrétním vyučovacím jazyce, budu uvádět vždy podrobněji varianty pro český a anglický jazyk.

4.1 Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost

Do této kategorie patří hry na procvičování čtení, psaní písmen a správnou výslovnost hlásek. Žák se učí rozeznat, poznat, vyslovit či doplnit danou hlásku či písmeno. Dle Pišlové (1993) zpravidla tyto hry zařazujeme na počátku školní docházky, kdy se žák v českém jazyce učí číst a psát. Úkolem těchto her je usnadnit a zpříjemnit dětem první setkání s abecedou, cvičit rychlost psaní, představivost a paměť.

V anglickém jazyce jsou tyto hry využívány při nácviku spelování. Z tohoto důvodu je při výuce anglického jazyka využíváme i později.

Stejně hry můžeme hrát jak v českém i v anglickém jazyce a tyto hry se od sebe příliš neliší.

Jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka:

Příklad hry v českém jazyce

Předved' písmeno (slovo)

Učitel pošeptá jednomu/dvěma hráčům hlásku. Jeho úkolem je postavit se tak, aby vytvořil tvar písmene označující danou hlásku. Kdo první uhodne, dostává bod.

Hru můžeme hrát s několika obměnami. Hráč má podobným způsobem sdělit celé slovo. Skupina hráčů má sestavit ze svých postav slovo. Ostatní hráči mají slovo poznat (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Hláskování

Žáci se rozdělí do dvou družstev o stejném počtu členů. Učitel střídavě dává každému členu družstva jedno slovo z probrané lekce a dotyčný žák musí hláskovat slovo nahlas. Splete-li se, vypadne ze hry. Vyhrává družstvo s největším počtem zbylých hráčů.

Tuto hru lze různým způsobem obměňovat, například je možné hrát ji individuálně či jako soutěž dvojic – kdo rychleji a správně napíše učitelem řečené slovo. Také je možné hrát tuto hru se zrkovou oporou – slova jsou napsána na kartičkách (Menahrdt In Jelínek 1976).

Další podskupinou jsou hry na cvičení výslovnosti, jež mají pomoci dětem, které mají problémy s vyslovováním. Patří sem hry, které cvičí výslovnost, intonaci, přednes, hospodaření s dechem apod.

V anglickém jazyce je výslovnosti věnována značná část výuky. Žáci se učí správně vyslovovat anglické samohlásky a souhlásky, neboť jsou odlišné od českých hlásek. Děti trénují na různých aktivitách správné vyslovování; přízvuk; intonaci a rytmus. K osvojení správné výslovnosti pomohou zejména písničky a říkanky, ale také hry, které můžeme nalézt v odborné pedagogické literatuře.

Didaktické jazykové hry zaměřené na výslovnost hrajeme pravidelně a více v anglickém než v českém jazyce.

Jazykové hry zaměřené na výslovnost:

Příklad hry v českém jazyce

Tichá domluva

Dle vyprávění o slepém obrovi, který pevně připoutal za ruce i nohy tělo jednoho ze dvou bratrů ke skále a hlídal je. Potřebovali si jen pohybem úst sdělit tajemství obrova života, ale tak, aby je neslyšel.

Děti utvoří čtyři až pět dvojic. Jeden z dvojice dostane text zprávy, který má pohybem úst sdělit druhému ve dvojici. Ostatní děti představují slepé obry, sedí mezi dvěma řadami dětí ve dvojicích. Pokud zaslechnou nějaký zvuk, ukáží tím směrem a dvojice, která byla slyšet, je vyřazena ze hry. Hru omezíme časem dle délky zprávy. Hodnotíme přesnost a množství předaného textu. Druhé děti mohou buď zprávu zapisovat, nebo si ji pouze pamatovat (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Families of words

Žáci stojí v kruhu a učitel každému nalepí na záda papírek se třemi jednoduchými slovy, které děti dobře znají. Každý žák má oslovit tři spolužáky, aby mu přečetli postupně tři slova, která jsou napsaná na lístečku. Žák má pozorně poslouchat, která samohláska se ve slovech opakuje. Pokud ví, postaví se do rohu, kde je samohláska transkripce napsaná.

Hru lze hrát s různými obměnami – pokud žák zná svoji samohlásku, hledá skupinu, kde mají všichni členové stejnou samohlásku na zádech. Nebo se děti posadí (poté, co vědí, jakou hlásku mají) a každý přečte svá slova, která má na lístečku a ostatní pak hádají, o jakou samohlásku jde. Děti mají za úkol poznat společnou souhlásku ve slovech atp.

4.2 Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby

Podle Pišlové (1993) mezi tyto hry zařazujeme ty, které procvičují a rozšiřují slovní zásobu, a hry seznamující děti s cizími slovy.

Cílem těchto her je obohacovat aktivní i pasivní slovní zásobu žáků. Tyto hry využíváme zejména v anglickém jazyce, kde se žáci jejich prostřednictvím seznamují s novou slovní zásobou. Dále si procvičují daný tematický okruh např. zvířata, barvy atd. zábavnými způsoby, čímž dojde k snadnějšímu zapamatování slovíček a následně k jejich aktivnímu používání.

V českém jazyce podobné hry využíváme také, ale spíše za účelem odpočinku, relaxace či jako pomoc k přechodu na jinou aktivitu. Mnohé hry lze využít jak v českém, tak i v anglickém jazyce, např. Slovní fotbal.

Příklad hry v českém jazyce

Říkej bez přerušení

Učitel řekne hráči písmeno a ten okamžitě plynule jmenuje slova od daného písmena. Žádné slovo nesmí opakovat. Mezi jmenovanými slovy nemá vzniknout pauza. Sčítáme slova, která ve vymezeném čase žák řekl. Můžeme hrát ale i o to, kdo vymyslí více slov.

Hru lze obměňovat. Například slova omezíme pouze na podstatná jména, nebo omezíme výběr slov daným tématem. Hru můžeme kombinovat s pohybem – každý krok znamená jedno slovo (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Schody

Učitel určí zahajovací slovo, např. brother, a napíše je tiskacím písmenem na tabuli (na papír). Děti mají za úkol vymyslet slovo začínající na poslední hlásku a připojit je k původnímu kolmo dolů, takže vznikne schod. Další slovo bude opět vodorovně, následující dolů atd. Postupuje se stejným způsobem, dokud není popsána tabule (papír) nebo nevyprší určený časový limit. Děti mohou tvořit schody jednotlivě, jako jeden tým, dvě družstva proti sobě nebo několik skupinek. Podle bohatosti slovní zásoby žáků můžeme vytvářet schody stejným způsobem také nahoru. Podmínkou však je, že se slova nesmí opakovat (Hanšpachová, Řandová 2005).

4. 3 Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka

Mezi tyto hry patří takové, které se zabývají problematikou sestavování slov (z hlásek, slabik), slootovorným a morfematickým rozbořem slova, ale i určováním slovních druhů, jejich využitím a zastoupením v jazyce. Tyto hry jsou využívány zejména v češtině. V angličtině zařazujeme spíše takové hry, které se týkají slovních druhů.

Příklad hry v českém jazyce

Rozstříhaná slova, věty

Skupina či jednotlivec má za úkol složit co nejrychleji větu rozstříhanou na slabiky, slovo rozstříhané na morfémy, slovo podle slootovorného rozboru nebo slovo rozstříhané na jednotlivé hlásky.

Důležité je začít vždy od jednodušších slov a náročnost postupně zvyšovat. Při této hře můžeme nechat dětem sestavit i určitý text, který je chceme naučit zpaměti (Pišlová 1993).

Tvoření slov v rámci slovních druhů

Třída se rozdělí do družstev. Učitel střídavě ukazuje kartičky s názvy slovních druhů, pod nimiž je uvedeno písmeno. Žáci musí vytvořit s uvedenými požadavky dané slovo. Pokud se jim to ve stanovené době podaří, získá družstvo bod. Vyhrává družstvo s nejvíce body.

Příklad hry v anglickém jazyce

Sestav slovo

Učitel má několik kostek, na kterých jsou napsaná písmena. Hodí je na stůl, přečte a zapíše všechna písmena, která padla. Ten, kdo přijde na co nejvíce slov obsahující písmena, vyhrává.

4.4 Didaktické jazykové hry gramatické

Procvičováním gramatiky se zabývají všechny učebnice pro základní školu. Existuje proto velké množství rozličných typů cvičení – doplňovací, obměňovací, překladová, přiřazovací, modelová či korektury.

Téměř z každého cvičení lze udělat hru. Stačí vyhlásit soutěž, nechat děti psát na tabuli, pracovat ve dvojicích, ve skupinách. Pro žáky prvního stupně jsou přitažlivé úkoly, při nichž se mohou projít, proběhnout, cvičení spojená s pohybem či kreslením. Motivující je i spojení různých cvičení v dlouhodobou soutěž, která může trvat vyučovací hodinu, týden či jednu lekci v učebnici. Příjemnou změnou je i práce s různými pomůckami: kostky, karty, obrázky, tabule, magnetická tabule, interaktivní tabule, korálky atp.

Stejnou hru lze využít k procvičení různě obtížných jazykových jevů. Hovoříme zde zejména o zábavných jazykových cvičení, která se svou formou dětem nejeví jako učení.

V českém jazyce využíváme zejména takové hry, které se týkají především pravopisu, psaní i/y atp. V anglickém jazyce hry zaměřené na nácvik jednotlivých časů (minulý, budoucí, přítomný atp.), podmínkových vět, modálních sloves atd.

Příklad hry v českém jazyce

Štafeta s vyjmenovanými slovy

První hráč ve štafetě dostane tužku a papír s písmenem, po kterém se budou vyjmenovaná slova psát. Na povel napíše první slovo a rychle pošle papír dalšímu hráči. Ten napíše druhé slovo a papír pošle třetímu. Vyhrává to družstvo, které napsalo první všechna vyjmenovaná slova (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Nácvik rozkazovacího způsobu

Jeden žák dává rozkazy a ostatní je musí plnit. Kdo se splete, vypadává ze hry (Menhard In Jelínek 1976).

4.5 Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční

Úkolem těchto her je naučit děti přirozeně, rychle a dobře se vyjadřovat a to jak písemně, tak ústně.

V českém i anglickém jazyce můžeme využít podobných cvičení. V anglickém jazyce je však nutné, vést žáky k tomu, aby využívali gramatiku, kterou znají, a nepouštěli se do složitějšího vyjadřování. Naopak v českém jazyce by měl učitel nabádat žáky k tomu, aby používali rozvinuté, smysluplné věty a hovořili plynule bez chyb.

Příklad hry v českém jazyce

Nakresli obrázek

Každá skupina vybere ze svých členů nejlepšího kreslíře. Ten se posadí k prázdnému papíru nebo postaví k tabuli tak, aby na ostatní neviděl. Jeho úkolem bude kreslit přesně podle pokynů členů své skupiny. Všichni, kromě kreslíře, vidí obrázek, který má být nakreslen, a snaží se mu jej popsat tak, aby kresba byla pokud možno co nejpodobnější originálu. Jednotliví členové skupiny se v popisu střídají vždy po jedné až dvou větách. Na kresbu popisující vidí a mohou tedy rychlost a kvalitu svého popisu lehce přizpůsobit práci kreslíře. Nakreslené čáry nemůže nikdo, ani kreslící hráč, mazat. Není možné se ptát spoluhráčů na detaily, zda je kresba doposud správná, nebo na přesnější umístění předmětů z obrázku.

Vítězí skupina s nejpřesnější kresbou v daném čase.

Hru můžeme obměnit tak, že skupina nevidí práci svého kreslíře. Či každá skupina zvolí pouze jednoho hráče, který popisuje obrázek (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Neposedné klubičko

Děti sedí na podlaze v kruhu. Učitel vloží jednomu do ruky klubičko. Dítě si vybere někoho v kruhu a řekne o něm jednoduchou větu. Například: „Je chytrý.“ (He is clever). Poté uchopí pevně konec provázku a klubičko pošle po zemi dotyčnému dítěti. Takto hru opakujeme několikrát po sobě, dbáme na to, aby se všichni vystřídali. Je důležité,

aby děti držely vznikající síť nad podlahou, zatímco klubíčko se kutálí pod ní. Nakonec hráči opatrně vstanou a prohlédnou si, jakou pěknou síť upletli (Hanšpachová, Řandová 2005).

4.6 Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy

Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy rozvíjejí slovní zásobu. Mohly by proto spadat do kategorie didaktických jazykových her na rozvoj slovní zásoby. Zařadila jsem je však do jiné kategorie proto, že se vyznačují svou specifickou grafikou a zadáním.

Tyto hry jsou obvykle určeny pro jednoho hráče a vyžadují často delší dobu na vyřešení. Je třeba, aby se žák soustředil, logicky uvažoval a tvořivě myslel. V českém a anglickém jazyce tyto hry rozvíjejí především slovní zásobu. Mohou je pro druhé připravovat sami žáci. Využít je lze v každé části hodiny. V anglickém jazyce hrajeme tyto hry v jednodušší verzi.

Příklad hry v českém jazyce

Přesmyčky

Přeměněním písmen ve větě vznikne nové slovo, např. HAD JÍ NOK. = jahodník (Dítě dopředu ví, z jaké oblasti hledané slovo je.) (Pišlová 1993).

Příklad hry v anglickém jazyce

Přesmyčky

Takovouto přesmyčku můžeme hrát i v anglickém jazyce. Zpřeházíme písmena a hledáme slovo. Např. tac = cat (kočka)

Křížovky, osmisměrky

Dětem rozdáme křížovku, osmisměrku a vyzveme je k vyluštění. Úkol připravíme tak, aby byl snadný a děti se s ním bez obtíží vypořádaly. V anglickém jazyce jsou slova nahrazena obrázky věcí, jež mají být dětmi doplněny do křížovky. Děti mohou podobnou křížovku samy sestavit pro ostatní.

4.7 Stolní hry a karty

Do této kategorie patří různé stolní hry a karty, jako je Pexeso, Kvarteto, Loto, Scrabble, Bingo, Domino se slovy atp. Učitel si je může sám vyrobit, nebo koupit. Některé učebnice anglického jazyka ovšem obsahují stolní hry - v podobě natištěné hrací plochy s jednotlivými políčky, do nichž jsou vepsány úkoly či otázky, jež musí děti splnit nebo odpovědět.

Stolní hry a karty využíváme spíše ve výuce anglického jazyka. Žáci si díky nim procvičují slovní zásobu, gramatiku, ale i výslovnost. V českém jazyce jsou tyto hry využívány spíše v první třídě k rozeznávání a poznávání písmen a čtení prvních slov.

Příklad hry v českém jazyce

Pexeso

Pexeso obsahuje karty s velkými tiskacími písmeny a obrázky, které jsou vždy do páru k danému písmenu (např. obrázek auta k písmenu A).

Pexeso poskytuje vhodné podněty ke sluchové a zrakové analýze a syntéze při nábízení písmen. Písmena děti přiřazují k vhodným obrázkům a opačně. Pexeso je často využíváno při výuce čtení a psaní genetickou metodou, k rychlému zafixování tvarů velkých a malých tiskacích písmen či velkých a malých psacích písmen.

Pexeso by se dalo dále využít tak, že by jedno dítě ukazovalo písmeno a druhé by vymýšlelo slovo, které na dané písmeno začíná.

Výhodou pexesa a mnohých jiných podobných her je, že se na jejich výrobě mohou podílet samy děti a každé dítě může mít vlastní „variaci“ na tutéž hru.

Příklad hry v anglickém jazyce

Obrázkové loto

Hra je určena pro 2 – 6 hráčů ve skupině. Děti dostanou hrací kartu, která je pomalována 9 obrázky z jedné tematické oblasti, např. zvířata. Po rozdání si začne každý žák postupně losovat z pytlíku malé kartičky, na kterých jsou napsaná slova zvířat, jejichž obrázky mají děti na hracích kartách. Pokud vylosované slovo mají na své

hrací kartě, kartičku si na obrázek přiloží a nechají si ji. V opačném případě ji vhodí zpět do sáčku. Pokračuje hráč, který je na řadě. Vyhrává ten, kdo první zakryje všechny obrázky na své hrací kartě.

Výhodu tohoto členění spatřuji v přehlednosti a využitelnosti pro výuku všech evropských jazyků. Může se stát návodem pro učitele, jak hry sbírat, uchovávat, obohacovat či pozměňovat a v případě potřeby je rychle vyhledat.

5. SHRnutí TEORETICKÉ ČÁSTI

Na základě teoretické části je možné konstatovat, že didaktická jazyková hra je činnost, která obohacuje a zpřijemňuje výuku jazyků. Je to metoda, která směřuje k dosažení učitelem zadaných didaktických cílů. Má pozitivní vliv na rozvoj dítěte mladšího školního věku a rozvíjí jeho osobnost. Proto by měla být na prvním stupni považována za jednu ze stěžejních vyučovacích metod v hodinách českého jazyka. V anglickém jazyce by měla být přítomna každou hodinu, neboť díky ní získává žák pozitivní vztah k předmětu, je motivován k dalšímu učení, ztrácí ostych a při vyučování je aktivní.

Hra, která je zařazena v jazykových hodinách, je jednak zdrojem poznání, rozvíjí poznávací a citové procesy, ale také napomáhá k vylepšení sociální interakce a komunikace. Hra je pro žáky prvního stupně všudypřítomná, proto je dobré hru podporovat a v hodinách ji promyšleně využívat. Pokud učitel vhodně hru do výuky zapojí, je hra užitečná a účinná, a vytváří tak podmínky pro efektivní učení.

Cílem didaktické jazykové hry je žáky konkrétní látku naučit, zopakovat či procvičit prostřednictvím hrové činnosti. Pokud začleňujeme hru do výuky, je třeba respektovat její pravidla, strukturu a hru metodicky připravit. To je důležité proto, aby hrou byly naplněny výchovné a vzdělávací cíle a také aby hra přinášela radost dětem.

V pedagogické literatuře existuje mnoho třídění her na základě odlišných hledisek. Pedagogové v klasifikování her nejsou jednotní a přinášejí různá kritéria třídění.

Po prostudování několika publikací a na základě vlastní zkušenosti z praxe jsem přeskupila kritéria členění didaktických jazykových her. Vytvořila jsem tak skupiny didaktických jazykových her, které je možné využít při vyučování na prvním stupni základní školy, zvláště v předmětech českého a anglického jazyka. Většinu her je možné využít v obou předmětech prakticky ve stejné podobě. Někdy je nutné sáhnout k menším obměnám. Toto třídění her jsem vytvářela s ohledem na pedagogy prvního stupně. Chtěla jsem jim usnadnit orientaci ve velkém množství didaktických jazykových her a přispět k tomu, aby měli možnost zvolit v krátkém čase vhodnou hru pro činnost, kterou chtějí u dětí rozvíjet. Za velmi vhodnou považuji metodu práce s didaktickou jazykovou hrou, kde si učitelé osvědčené jazykové hry zakládají do vlastního zásobníku a řadí je podle kritéria, které si sám určí. Ráda bych, aby moje diplomová práce byla tím nejlepším návodem, jak v našich školách maximálně efektivně didaktickou jazykovou hru využít.

2. PŘEDVÝZKUM

Předvýzkum jsem prováděla v roce 2007, kdy jsem v rámci ročníkové práce na téma *Didaktické hry v českém a anglickém jazyce* prováděla šetření mezi učiteli a žáky prvního stupně základních škol. Zjišťovala jsem využitelnost didaktických her v hodinách českého a anglického jazyka u učitelů zařazených, zda jim práce usnadňuje a jestli hra dětem pomáhá při učení jazyka.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU

Výzkum si klade za cíl zjistit: Jakým způsobem učitelé využívají didaktických jazykových her ve výuce českého a anglického jazyka na prvním stupni základní školy s rozšířenou výukou jazyků. Pokusím se zmapovat, jak je didaktická jazyková hra využívána, v jakých částech hodiny, k jakému účelu (např. relaxaci, motivaci atd.) a za jakým výukovým cílem je hra zařazována do vyučování.

Dále se pokusím zjistit, které typy didaktických jazykových her jsou učiteli preferovány v hodinách českého a anglického jazyka, a jaký mají názor na používání hry jako výukové metody v jazykovém vzdělávání.

Zmapuji i pohled dětí, jak ony ke hře jako k vyučovací metodě přistupují, jak ji vnímají a které didaktické jazykové hry v českém a anglickém jazyce patří mezi jejich oblíbené.

2. PŘEDVÝZKUM

Předvýzkum jsem prováděla v roce 2007, kdy jsem v rámci ročníkové práce na téma *Didaktická hra v českém a anglickém jazyce* prováděla šetření mezi učiteli a žáky prvního stupně základních škol. Zjišťovala jsem využitelnost didaktických her v hodinách, za jakým účelem hru učitelé zařazují, zda jim práci usnadňuje a jestli hra dětem pomáhá při učení jazyka.

2.1 Výzkumný vzorek

Šetření probíhalo na třech základních školách v Praze. Výzkumu se zúčastnili žáci druhých až pátých tříd a učitelé českého a anglického jazyka z prvního stupně základních škol. Z každé školy byly osloveny vždy tři třídy dostupným výběrem. Odpovědi jsem tak získala od jedné druhé a čtvrté třídy a dvou třetích a pátých tříd. Výzkumný vzorek tvořilo celkem 140 žáků a 10 učitelů, z nichž 4 vyučují český jazyk, 4 anglický jazyk a 1 český a anglický jazyk.

Následující tabulky podávají přehled o počtu a věku dotazovaných žáků a o počtu pedagogů českého a anglického jazyka.

Tabulka č. 1 – Počet dotazovaných žáků z jednotlivých tříd

Třída	Počet respondentů
2. třída	24 dětí
3. třída	48 dětí
4. třída	24 dětí
5. třída	44 dětí
Celkem	140

Tabulka č. 2 – Počet dotazovaných učitelů

Učitelé českého jazyka	5
Učitelé anglického jazyka	5
Celkem	10

2.2 Použitá metoda

Jako hlavní metodu výzkumného šetření jsem zvolila dotazník, jehož úkolem bylo získat první orientaci v problematice.

Metoda dotazníku

„Bývá definována jako metoda pro hromadné shromažďování dat (informací) pomocí písemně zadávaných otázek (položek dotazování).“ (Průcha 1995, 43).

Krátký orientační dotazník pro učitele i pro žáky sledoval, jak jsou didaktické hry v hodinách českého a anglického jazyka využívány.

Dotazník pro učitele byl vytvořen ze dvou otevřených a dvou uzavřených otázek. Učitelé českého a anglického jazyka odpovídali na otázky, zdali využívají didaktických her v hodinách; jak často a kdy je do výuky zařazují a za jakým účelem využívají tyto hry. Otázky, které byly určeny pro učitele, uvádím v příloze číslo 1.

Dotazník pro žáky obsahoval dvě uzavřené a dvě polouzavřené položky. Žáci odpovídali na otázky, zdali hrají hry v hodinách českého a anglického jazyka; mají-li rádi tyto hry, a jestli jim hry při učení pomáhají. Otázky, které byly určeny pro žáky, uvádím v příloze číslo 2.

Díky tomuto průzkumu jsem získala důležité postřehy, názory a zkušenosti učitelů i žáků, které dále uvádím.

2.3 Vyhodnocení získaných údajů z předvýzkumu

Učitelé: Na základě předvýzkumu bylo zjištěno, že učitelé anglického jazyka zařazují každou vyučovací hodinu hru do výuky. Na rozdíl od učitelů českého jazyka, kteří sice také hru využívají, ale méně často.

Pro zajímavost a lepší orientaci ve výsledcích jsem zjištěné informace zapsala do tabulek, v nichž můžeme porovnat odpovědi učitelů anglického a českého jazyka. Učitelé nemuseli odpovídat jednou odpovědí na otázku číslo 4 a 5, viz příloha č.1.

Tabulka č. 3 – Využívání didaktických her

Využití hry v hodině	Učitelé anglického jazyka		Učitelé českého jazyka	
<i>Počet respondentů</i>	5	100%	5	100%
<i>Využívá hru ve výuce</i>	5	100%	4	80%
<i>Každou hodinu</i>	5	100%	2	40%
<i>1 týdně</i>	0	0%	1	20%
<i>1 za 14 dní</i>	0	0%	1	20%

Z dotazníku vyplynulo, že pro učitele anglického jazyka je hra neodmyslitelnou součástí jejich výuky a je využívána každou hodinu. Učitelé českého jazyka hru do svých hodin zařazují, ale ne tak často a pravidelně.

Tabulka č. 4 – Zařazení didaktické hry ve výuce

Zařazení hry ve výuce	Učitelé anglického jazyka		Učitelé českého jazyka	
<i>Na začátku hodiny</i>	5	100%	4	100%
<i>Uprostřed hodiny</i>	2	40%	0	0%
<i>Na konci hodiny</i>	2	40%	1	25%

Učitelé anglického a českého jazyka zařazují hru nejčastěji na začátku hodiny. V hodinách anglického jazyka je hra zařazovaná i v průběhu a na konci vyučovací jednotky.

Tabulka č. 5 – Účel didaktické hry ve výuce

Za jakým účelem	Učitelé anglického jazyka		Učitelé českého jazyka	
<i>Opakování</i>	5	100%	4	100%
<i>Osvojení nových pojmů</i>	2	40%	0	0%
<i>Relaxace</i>	2	40%	3	75%
<i>Motivace</i>	2	40%	2	50%

Učitelé českého i anglického jazyka zařazují hru nejčastěji s cílem zopakovat učivo. Učitelé anglického jazyka ji využívají i ve funkci osvojení si nových pojmů, relaxace a motivace. Učitelé českého jazyka ve velké míře začleňují hru do svých hodin s funkcí odreagování, odpočinku či jako motivaci k činnosti. Žádný tazaný učitel českého jazyka nevyužívá hru k osvojení nových pojmů.

Žáci: Na základě odpovědí žáků 2. – 5. tříd bylo potvrzeno, že hry v anglickém jazyce jsou součástí vyučovacího procesu. V hodinách českého jazyka tomu je o něco méně. 92% žáků potvrdilo, že hru v hodinách anglického jazyka hrají. 64% dotazovaných odpovědělo, že hru hrají v českém jazyce. Žáci se shodli, že jim hra při učení pomáhá a hraní her je baví. Pro zajímavost a lepší orientaci ve výsledcích jsem zjištěné informace zapsala do tabulek, v nichž můžeme porovnat odpovědi žáků 2. – 5. tříd.

Tabulka č. 6 – Hraní her ve výuce ČJ

Hrajete hry při výuce ČJ	2. třída		3. třída		4. třída		5. třída	
Ano	20	81%	22	45%	10	42%	37	81%
Ne	4	19%	26	55%	14	58%	7	19%

Hry v českém jazyce jsou využívány ve velké míře ve druhé a páté třídě, naopak tomu je ve třetí a čtvrté třídě. Z tabulky můžeme vyčíst, že jedna paní učitelka 3. třídy hru využívá a druhá ji vůbec nezačleňuje do výuky. Děti se shodly na tvrzení paní učitelky, která odpověděla, že hru nevyužívá.

Je velmi těžké z tohoto zjištění dělat nějaký závěr. Záleží vždy na osobnosti učitele a na filozofii a typu školy. Je také možné, že někteří žáci hru nemusí vnímat jako hru, což mohlo ovlivnit jejich odpovědi.

Tabulka č. 7 – Hraní her ve výuce AJ

Hrajete hry při výuce AJ	2. třída		3. třída		4. třída		5. třída	
<i>Ano</i>	24	100%	45	94%	20	81%	40	90%
<i>Ne</i>	0	0%	3	6%	4	19%	4	10%

Hry v anglickém jazyce jsou využívány ve velké míře a žáci to tak také vnímají. Přesto někteří respondenti odpověděli, že hru nehrají. Důvodem může být to, že nejsou schopni oddělit hru od učení.

Ve srovnání s českým jazykem je hra v anglickém jazyce využívána častěji.

Tabulka č. 8 – Oblíbenost her v ČJ a AJ

Máš rád/a tyto hry	2. třída		3. třída		4. třída		5. třída	
<i>Ano</i>	24	100%	48	100%	24	100%	44	100%
<i>Ne</i>	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%

Děti se shodly, že hry, s kterými se setkávají ve výuce, mají rády.

Tabulka č. 9 – Pomoc hry při výuce

Pomáhá Ti hra při učení	2. třída		3. třída		4. třída		5. třída	
<i>Ano</i>	24	100%	38	79%	20	81%	44	100%
<i>Ne</i>	0	0%	10	21%	4	19%	0	0%

Z odpovědí dětí vyplývá, že hra, jež je zařazena ve výuce, jim pomáhá a usnadňuje učení. Nejčastější odpověď na otázku, v čem jim hra při výuce pomáhá, byla, že látku, které nerozumí, si mohou procvičit a lépe si ji zapamatovat. Na tomto tvrzení se shodlo 70 % dotazovaných žáků, 20 % uvedlo, že si při hře odpočinou, 10 % se shodlo, že jim hra nepomáhá.

3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Z předvýzkumu vyplynulo, že didaktická hra je v hodinách českého a anglického jazyka využívána. Učitelé ji do hodin zařazují a žáci ji mají rádi. Dokonce ji někteří hodnotí i jako výborného pomocníka při osvojování si učiva. Nutno podotknout, že někteří žáci hru nemusí vnímat jako hru. Nemohlo by být důvodem to, že žáci nejsou schopni odlišit hru od učení?

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla tyto získané informace ověřit a zjistit, jaké typy didaktických jazykových her jsou učiteli v hodinách zadávány, které hry a za jakým cílem zařazují nejčastěji. Zajímá mě bude i pohled dětí na to, které hry je nejvíce baví či nebaví.

Předpoklady výzkumu

Předpokládám, že se didaktické hry v českém a anglickém jazyce hrají. Proto na jeho základě budu testovat tyto předpoklady, které budu ověřeny metodou rozhovoru s učitelé a dotazníky s žáky.

Předpokládám, že v českém jazyce jsou omezeny Č1 – Č6, v anglickém jazyce A1 – A2, přičemž v obou jazycích předpoklady týkají stejné problematiky.

Vědecké metody

Č1 – Jak často se didaktických jazykových her v hodinách českého jazyka učí méně často než v hodinách anglického jazyka.

• Vědecké metody: ověření rozhovorem s učiteli (otázky č. 1 a 2) a dotazníkem se žáky (otázky č. 2, 3 a 4).

Č2 – Učitelé českého jazyka využívají didaktickou jazykovou hru na začátku hodiny k motivaci.

• Vědecké metody: ověření rozhovorem s učiteli (otázky č. 3 a 5).

Č3 – Učitelé českého jazyka nejčastěji zařazují didaktických jazykových her k procvičení učiva.

• Vědecké metody: ověření rozhovorem s učiteli (otázky č. 5).

3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Provedu empirický výzkum, který má zjišťovací povahu a je zacílen na zmapování zařazování didaktických jazykových her do výuky českého a anglického jazyka ve školách s rozšířenou výukou jazyků.

Výzkum si klade tyto úkoly:

- zmapovat, jak je didaktická jazyková hra využívána
- zjistit jaké typy didaktických jazykových her jsou zadávány
- zjistit názory učitelů užívání didaktických jazykových her
- zmapovat pohled dětí na hru při vyučování

Předpoklady výzkumu

Předvýzkum potvrdil, že se didaktické hry v českém a anglickém jazyce hrají. Proto na jeho základě formuluji tyto předpoklady, které budou ověřeny metodou rozhovoru s učiteli a dotazníkem se žáky.

Předpoklady v českém jazyce jsou označeny Č1 – Č6, v anglickém jazyce A1 – A6, přičemž se jednotlivé předpoklady týkají stejné problematiky.

V českém jazyce:

Č1. Učitelé využívají didaktických jazykových her v hodinách českého jazyka méně často než v anglickém jazyce.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 1 a 2) a dotazníkem se žáky (otázka číslo 1).

Č2. Učitelé českého jazyka využívají didaktickou jazykovou hru na začátku hodiny k motivaci.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 3 a 5).

Č3. Učitelé českého jazyka nejčastěji zařazují didaktických jazykových her k procvičování a opakování učiva.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 5).

Č4. Podle učitelů si žáci lépe osvojí poznatky získané či procvičené metodou didaktické jazykové hry v českém jazyce.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 9).

Č5. Dětem hra při učení pomáhá.

- Předpoklad bude ověřen dotazníkem se žáky (otázka č. 4).

Č6. V českém jazyce se hrají didaktické jazykové hry zaměřené především na rozvoj slovní zásoby.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 6) a dotazníkem se žáky (otázka č. 2).

V anglickém jazyce:

A1. Učitelé využívají didaktických jazykových her v hodinách anglického jazyka každou vyučovací hodinu.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 1 a 2) a dotazníkem se žáky (otázka č. 5).

A2. Učitelé anglického jazyka využívají didaktickou jazykovou hru na začátku hodiny k motivaci.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 3 a 5).

A3. Učitelé anglického jazyka nejčastěji zařazují didaktických jazykových her k procvičování a opakování učiva.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 5).

A4. Podle učitelů si žáci lépe osvojí poznatky získané či procvičené metodou didaktické jazykové hry v anglickém jazyce.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 9).

A5. Dětem hra při učení pomáhá.

- Předpoklad bude ověřen dotazníkem se žáky (otázka č. 8).

A6. V anglickém jazyce se hrají převážně hry na procvičení výslovnosti, slovní zásoby a konverzace.

- Předpoklad bude ověřen rozhovorem s učiteli (otázka č. 6) a dotazníkem se žáky (otázka č. 6).

3.1 Organizace výzkumu

Pro svůj výzkum, který byl uskutečněn v listopadu 2008, jsem si vybrala dvě základní školy – Základní školu nám. Curieových v Praze 1 a První jazykovou školu Horáckovu v Praze 4. Obě školy nabízejí žákům rozšířenou výuku jazyků.

Základní školu nám. Curieových navštěvuje celkem 284 žáků ve 13 třídách. První stupeň zahrnuje 9 tříd s celkovým počtem 208 žáků. Od školního roku 2006/2007 se na této škole učí podle vlastního školního vzdělávacího programu „ŠANce“ (Španělština – Angličtina – Němčina), jenž naplňuje výchovné a vzdělávací cíle RVP ZV. Program je zaměřen především na posilování jazykových a komunikačních dovedností v oblasti cizích jazyků. V českém jazyce na prvním stupni je kladen důraz na schopnost orientovat se v jazyce a uvědomovat si propojenosti jednotlivých složek českého jazyka, dále na výchovu k aktivnímu motivovanému čtenářství. Za důležitou považují znalost gramatiky, dovednost diskuze a schopnost formulovat a vyjádřit své myšlenky. V anglickém jazyce je na prvním stupni pozornost v hodinách zaměřena na nácvik porozumění mluvenému slovu, na osvojení zvukové podoby angličtiny a na gramatiku.

První jazykovou školu Horáckovu navštěvuje 592 žáků ve 23 třídách. První stupeň má 12 tříd s celkovým počtem 325 žáků. Škola se orientuje na výuku cizích jazyků a vychází z dlouholeté tradice a vysoké prestiže, kterou si v této oblasti škola v průběhu let získala. Prioritou ve vzdělávání je výuka cizích jazyků. Od školního roku 2006/2007 vyučuje škola podle vlastního školního vzdělávacího programu „Jazyky - cesta

k porozumění“, jenž naplňuje výchovné a vzdělávací cíle RVP ZV. V českém jazyce na prvním stupni je kladen důraz na rozvíjení kultivovaného písemného i ústního projevu (dovednost diskuze a schopnost formulovat a vyjadřovat své myšlenky) a na gramatiku. V anglickém jazyce je na prvním stupni pozornost v hodinách zaměřena na nácvik porozumění mluvenému slovu, na osvojení zvukové podoby angličtiny a na gramatiku. Žáci se učí pracovat s textem, porozumět mu, vybírat informace, klást smysluplné otázky a odpovídat na ně. Rozšiřuje se jejich slovní zásoba. Žáci dokáží vyjádřit své myšlenky a jsou schopni reagovat a domluvit se v běžných situacích.

Výzkum se skládal ze dvou částí. Na obou školách jsem provedla rozhovor s učiteli anglického a českého jazyka, kteří učí žáky prvního stupně. Dotazníky byly distribuovány žákům 3. - 5. tříd.

3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl vytvořen záměrným výběrem. Výzkum probíhal celkem v deseti třídách 3. – 5. třídy, při čemž v ZŠ nám. Curieových byly osloveny čtyři třídy a v První jazykové škole Horáčkova 6 tříd. Dotazník vyplnilo celkem 228 dětí. 91 žáků z třetí třídy, 69 žáků ze čtvrté třídy a 68 žáků z páté třídy. V tabulce č. 10 uvádím počet žáků jednotlivých tříd.

Tabulka č. 10 – Počet žáků jednotlivých tříd a škol

TŘÍDA	PJŠ HORÁČKOVA		ZŠ CURIEOVÝCH		CELKEM ŽÁKŮ
	A	B	Modrá	Zelená	
3.	24	24	21	22	91
4.	23	26	20		69
5.	24	24	20		68
celkem	145		83		228

Rozhovoru se zúčastnilo celkem 20 učitelů prvního stupně základní školy. V ZŠ nám. Curieových jsem navázala spolupráci se čtyřmi učiteli češtiny a pěti učiteli angličtiny. Z PJŠ Horáčkova se zúčastnilo rozhovoru šest učitelů češtiny a pět učitelů angličtiny. V tabulce č. 11 uvádím počet učitelů českého a anglického jazyka z jednotlivých škol, se kterými byl proveden rozhovor.

Tabulka č. 11 – Počet učitelů jednotlivých škol

Škola	UČITELÉ		CELKEM
	Český jazyk	Anglický jazyk	
PJŠ Horáčkova	6	5	10
ZŠ Curieových	4	5	10
CELKEM	10	10	20

3.3 Výzkumné metody

Dotazník a rozhovor jsem zvolila jako hlavní metody výzkumného šetření.

Metoda dotazníku

Metodu dotazníku určeného pro žáky jsem zvolila proto, že v krátkém čase získá údaje od co nejširšího počtu dotazovaných. Metodu rozhovoru jsem v tomto případě nezvolila. Jevila se jako velmi časově náročná pro uskutečnění s každým dítětem zvlášť. Pokud by byl rozhovor realizován s celou třídou najednou, nezískala bych názory od všech žáků, ale jen od těch nejvíce průbojných.

Dotazník obsahoval uzavřené otázky (položka 1, 5) a polozavřené otázky (položka 4, 8). Dále obsahoval otevřené otázky (číslo 2, 3, 6 a 7), na které měli žáci více času a mohli zapsat všechny možnosti, na které si vzpomněli.

Dotazník, který je uveden v příloze č. 3, zjišťoval, jak se na hru v jazykovém vyučování žáci dívají, zda jim hry při výuce pomáhají a jaké typy her je baví. Snažila jsem se o to, aby byly všechny otázky zodpovězeny v klidné atmosféře, proto jsem požadovala, aby ho děti vyplňovaly v mé přítomnosti a ve vlastní třídě.

Metoda rozhovoru

„Bývá definována jako metoda dotazování, při níž dotazovaná osoba je vedena otázkami tazatele k sdělování určitých informací.“ (Průcha 1995, 51). Tato metoda je založená na mluvené komunikaci tazatele a respondenta.

Rozhovor jsem zvolila proto, že mi umožnil být v přímém kontaktu s učiteli a verbálně i nonverbálně reagovat na jejich odpovědi. V případě nejasností mi mohli poskytnout bližší vysvětlení a následnými doplňujícími otázkami jsem tak získala přesné informace.

Na základě předem zformulovaných otázek jsem chtěla zjistit názor učitelů českého a anglického jazyka na didaktickou jazykovou hru ve výuce. Zvláště jsem se pak zajímala o to, jaké typy didaktických jazykových her v hodinách využívají, k jakým účelům jim slouží a do jaké části hodiny hru obvykle zařazují. Cílem bylo porovnat přístupy k didaktické jazykové hře v hodinách českého a anglického jazyka i ze strany pedagogů a porovnat jejich odpovědi s výsledky, které jsem získala z dotazníků od žáků.

Předem připravené otázky pro rozhovor s učiteli českého a anglického jazyka:

1. Využíváte jazykových her v hodinách českého jazyka/anglického jazyka?
2. Jak často zařazujete jazykovou hru v hodinách českého jazyka/ anglického jazyka?
3. Kdy nejčastěji zařazujete hry v hodinách českého jazyka/anglického jazyka?
4. Jak dlouho tyto hry obvykle trvají?
5. Za jakým účelem využíváte tyto hry?
6. Jaké jazykové hry hrajete v hodinách českého jazyka/anglického jazyka?
7. Kterou jazykovou hru v hodinách českého jazyka/anglického hrajete nejčastěji? Proč tuto hru? Za jakým cílem hrajete tuto hru?
8. Jakou jazykovou hru máte nejraději? Co si myslíte, že nejvíce baví děti?
9. Jaká je podle Vás efektivita používání jazykové hry jako výukové metody v českém jazyce/anglickém jazyce?

3.4 Přehled výsledků výzkumu v českém jazyce

V této kapitole budou nejprve uvedeny a následně interpretovány údaje získané od žáků 3. – 5. tříd. Názvy her, které jsou uvedeny v tabulkách, podrobněji popíši za uvedeným přehledem. V druhé části se budu věnovat interpretaci údajů získaných od učitelů českého jazyka.

Údaje získané z žákovského dotazníku

Pro lepší přehlednost jsem odpovědi žáků zaznamenala do jednotlivých tabulek, které jsem posléze okomentovala.

Tabulka č. 12 – Jak často podle žáků hraje hru v hodinách českého jazyka

Zvolena odpověď	3. třída		4. třída		5. třída	
	počet dětí	%	počet dětí	%	počet dětí	%
ANO	65	71%	69	100%	26	38%
NE	26	29%	0	0%	42	62%
každou hodinu	0	0%	0	0%	0	0%
občas	56	86%	48	70%	5	19%
málokdy	9	14%	21	30%	21	81%
nikdy	0	0%	0	0%	0	0%

Žákům byla položena otázka, zdali hrají o hodinách českého jazyka hry, na kterou volili odpověď ano – ne. Na tuto otázku navazovala podotázka, pokud ano – jak často, na kterou žáci volili jednu odpověď ze čtyř možných – každou hodinu – občas – málokdy – nikdy.

Touto otázkou byl potvrzen předpoklad, který jsem si zadala před započítím výzkumu. Didaktické jazykové hry v hodinách českého jazyka jsou využívány.

Potvrdilo to 65% žáků třetích tříd, 69% žáků čtvrtých tříd a 26% žáků pátých tříd. Jak je patrné z tabulky, hra v pátém ročníku je zařazována daleko méně než ve třetí a čtvrté třídě. 81% respondentů z páté třídy si myslí, že je hra v hodinách zařazována málokdy.

V tabulkách č. 13, 14 a 15 jsou zaznamenány konkrétní hry, na které si žáci jednotlivých ročníků během vyplňování dotazníku vzpomněli, že je v hodinách českého jazyka hrají. Pro zajímavost je zapsán i počet žáků, který určitou hru jmenoval. Následně budou vysvětlena pravidla všech těchto her.

Tabulka č. 13 – Hry, na které si vzpomněli žáci 3. ročníku (celkem 65 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
AZ kvíz	2
Hraní rolí	2
Kimovy hry	2
Křížovky	16
Lístečková	38
Na sazeče	6
Rozeznávala	2
Sednout/stoupnout - i/y	6
Slovní fotbal	27
Šibenice	3
Telefon	19
Tichá pošta	3
Ukazování i/y na kartičkách	6
Země, město	31

Žáci třetího ročníku si vzpomněli celkem na 14 různých her, které v hodinách českého jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je nejvíce baví, odpovědělo 69% dětí, že je baví všechny hry, které hrají. Za nejoblíbenější hru uvedly děti: 15% Lístečkovou hru, 8% Slovní fotbal a 8% Hraní rolí.

Na otázku, která hra už je nebaví/nudí je, žádné z dětí nepopsalo hru, která ho nebaví. Dle dotazníku žádná taková není. Lze z toho usoudit, že dobře zvolené a správně motivované hry žáky pravděpodobně baví.

Tabulka č. 14 – Hry, na které si vzpomněli žáci 4. ročníku (celkem 69 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
Hádanky	1
Házení klubičkem	10
Házení míčkem	10
Hra na učitele	7
Kroužek (vypravování)	9
Křížovky	8
Kufr	2
Prší	7
Rozcvička	8
Řetězce (dokončování vět)	7
Sednout/stoupnout – i/y	9
Skládání slov a vět	7
Slovní fotbal	25
Vyvolávač	15
Židličková	21

Žáci čtvrtého ročníku si vybavili celkem 15 různých her, které v hodinách českého jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je nejvíce baví, odpovědělo 22% dětí, že je všechny hry, které hrají, baví. Ostatní jmenovali konkrétní hry, které mají nejraději: 6% křížovky, 7% Sednout/stoupnout – i/y, 13% hru Vyvolávač, 20% Židličkovou, 32% Slovní fotbal.

Na otázku, která hra už je nebaví/nudí je, 83% dětí uvedlo, že není žádná hra ve škole, která by je nebavila. 3% nebaví Židličková hra, 3% Házení míčkem, 4% Řetězce a 7% Sednout/stoupnout – i/y.

Oproti žákům třetích tříd byli čtvrtáci schopni jmenovat a popsat konkrétní hry, které preferují. Žádná z her výrazně v dotazníku nepřevládá, důvodem může být to, že každý žák má rád něco jiného.

Tabulka č. 15 – Hry, na které si vzpomněli žáci 5. ročníku (celkem 26 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
Hádanky	1
Jazykolamy	1
Křížovky	10
Pohybový „diktát“	17
Sednout/stoupnout – i/y	5
Slovní fotbal	2
Tichá pošta	1
Zapamatovat si na tabuli 10 věcí (Kimovy hry)	1

Žáci pátého ročníku si vzpomněli celkem na 8 druhů her, které v hodinách českého jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je nejvíce baví, odpovědělo 54% dětí, že je všechny hry, které hrají, baví. Ostatní preferovaly tyto hry: 8% Slovní fotbal, 15% Pohybový „diktát“, 23% křížovky.

Na otázku, která hra už je nebaví/nudí je, 60% dětí uvedlo, že není žádná taková hra. Ostatní děti uvedly konkrétní hry, které je již nebaví: 4% křížovky a 36% nebaví Pohybový „diktát“.

Shrnu-li odpovědi žáků 3. – 5. tříd, nelze jednoznačně určit, které didaktické jazykové hry jsou u dětí nejoblíbenější a naopak, které nemají vůbec rády. V tomto směru záleží nejspíše na každém žákovi, jeho povaze, věku, momentální náladě a na motivaci kantora, jestli ho hra bude nebo nebude bavit. Učitelé by proto měli žákům nabízet hry co nejvíce různorodé, aby vyhovovaly všem typům dětí. Hry, které se stále opakují, se totiž stávají nudnými a obvykle přestávají být atraktivní.

Popis didaktických jazykových her, které žáci 3. - 5. tříd v obou školách jmenovali:

AZ kvíz

Učitel rozdělí žáky do dvou skupin. Na tabuli jsou písmena, záleží na učiteli, která a v jakém počtu. Za každou skupinu hovoří jeden zástupce. Ten vybere písmeno z tabule. Učitel přečte slovo k tomuto písmenu, žák k němu má vymyslet synonymum. Tato hra se dá hrát s několika obměnami, např. vymýšlet antonyma, slova podřazená, nadřazená atp.

Hádanky

Učitelka říká dětem hádanku, která má za úkol zejména zpříjemnit volnou chvíli ve vyučování. Příklad jazykové hádanky: „S “h“ zadržuje příval vody, s “m“ tropí někdy mnoho škody.“ (hráz, mráz) (Pišlová, 1993, 88).

Děti si mohou dávat hádanky navzájem.

Házení klubičkem

Hra je vysvětlena na straně 51 Neposedné klubičko. Učitelka zadá dětem téma příběhu a žáci ho s předáváním klubička rozvíjejí. Každý žák vymyslí kousek děje, např. jednu větu.

Házení míčkem

Žáci sedí v kruhu, jeden má míček v ruce, řekne slovo, ve kterém se objeví i/y, a jméno druhého hráče, kterému míček hodí. Ten musí míček chytit a říct jaké i se ve slově píše. Pokud chybuje, zadá mu třída náhradní záchrannou otázku/vypadne ze hry.

Hra na učitele

Obdoba hry Vyvolávač, pouze před žáky stojí žák, který dává spolužákům otázky týkající se pravopisu. Na tuto hru je možné se připravit doma.

Hraní rolí

Učitel rozdělí děti do dvojic, trojic či skupin, jak potřebuje. Každá skupina dostává kartičky, na kterých jsou napsané postavy, situace, začátek děje atp. Jejich úkolem je připravit si krátkou scénku na dané téma. Vyhrává ta skupina, která splní kritéria předem zadaná učitelem, např. použít určitá slova, použít správné tvary, časy atd.

Jazykolamy

Učitel dětem řekne jazykolam, žáci se ho snaží říct správně bez chyby několikrát za sebou. Příklad jazykolamu: „Petře, pak si toho přepepřeného vepře sněž sám!“

Kroužek

Žáci sedí v kruhu, jeden hráč řekne slovo, např. RUKAVICE, druhý začne vyprávět příběh o rukavici, učitel přeruší slovem „Stop!“ a další žák začne vyprávět na téma slova, které vyprávějící žák vyslovil jako poslední.

Křížovky

Princip křížovek byl vysvětlen na straně 52. Učitelé žákům zadávají křížovky, které sami vymysleli nebo převzaté z dětských časopisů, knih atd. Žáci samostatně luští a vyhrává ten, kdo vyluští křížovku první. Učitel nesmí zapomenout správné řešení zkontrolovat.

Kufr

Hra je určena pro dvě nebo tři družstva. Každé družstvo vybere jednoho zástupce, který bude hádat předváděná slova. Zbylým členům ukážeme na papírku napsané slovo. Jejich úkolem je bez mluvení znázornit co nejpřesněji slovo z kartičky. Hádačící hráč se snaží během časového limitu slovo uhodnout. Jakmile je správné slovo odhaleno, ukážeme další slova. Po uplynutí časového limitu sečteme družstvu body za správně uhodnutá slova a zapíšeme je. Pokračuje druhé družstvo stejným způsobem a snaží se získat co největší počet bodů. Vyhrává družstvo s největším počtem bodů. Je vhodné hrát hru častěji, aby se vyměnilo co nejvíce žáků, kteří jsou v roli „hádačícího“.

Lístečková

Žáci dostávají za úkol posbírat barevné lístky, na kterých jsou napsaná slova. Každá barva obsahuje jiný slovní druh – přídavná jména, podstatná jména a slovesa. Vzniknou tedy tři barevné hromádky, z každé z nich si dítě vybere jednu kartičku, vzniká vtipná/nesmyslná věta, kterou má dítě za úkol opravit. Která skupina opraví nejvíce vět, vyhrává.

Na sazeče

Učitelka řekne žákům jedno písmenko, žáci mají vymyslet co nejvíce slov, které tímto písmenem začíná a napsat je. Vyhrává ten, kdo přijde na největší množství slov. Hru můžeme obměnit, slovo daným písmenem musí končit, nebo musí být uvnitř slova.

Pohybový „diktát“

Po třídě je několik kelímků, v každém z nich je to samé – kartičky s větami. Žáci mají za úkol potichu a bez běhání dojít ke kelímku, vzít si jednu kartičku, tu si přečíst, zapamatovat si větu (ve větách mohou být vypuštěny i/y, s/z atp.), poté se vrátit ke svému stolu a větu napsat na papír/do sešitu. Vyhrává ten, kdo napsal všechny věty první s nejmenším počtem chyb.

Prší

Žáci jsou v kruhu, učitelka má v ruce lístky, na kterých jsou slova, slovní spojení či věty, ve kterých je vynechané buď i/y, s/z, interpunkce atd. Zvolá „Prší!“ a kartičky rozhodí po třídě. Každý žák si má vzít jednu/dvě kartičky dle instrukcí, které učitel zadá na začátku. Všichni si sednou do kruhu a postupně říkají, co na kartičce mají a jak to má být správně. Kartička jim zůstává, pokud správně odpověděli. Pokud odpověď byla špatná, kartičku získává jiný hráč, který se přihlásí a odpoví správně jako první. Vyhrává žák s největším počtem kartiček.

Rozcvička

Žáci stojí na konci třídy v řadě vedle sebe, v ruce mají mazací tabulky/papír či kartičky (i/y, s/z atd.) Učitel říká slovo a žáci mají napsat správné písmeno, které tam má být, nebo ukáže kartičku. O krok dopředu může jít ten, kdo správně odpověděl. Vyhrává ten, kdo se dostane první na druhý konec třídy.

Rozeznávačka

Žáky rozdělíme do dvojic či skupin. Každá dvojice/skupina dostane karty se slovy, ve kterých záměrně něco chybí např. písmeno. Úkolem skupiny je rozdělit karty na dvě hromádky, např. jedna hromádka bude náležet slovům, ve kterých píšeme i, druhá y. Stejně tak to může být na s/z, mne/mě atp. Vyhrává ten, kdo udělal nejméně chyb.

Řetězce

Žáci sedí v kruhu. Učitel začne vyprávět příběh, v určitém okamžiku zastaví, a pak pokračuje ve vyprávění jeden žák po druhém. Každý má za úkol dokončit předchozí větu a začít novou, kterou sám vymyslí. Tuto větu však skončí přibližně uprostřed – navázat a domyslet ji musí další spolužák.

Sednout/stoupnout – i/y

Žáci stojí u lavic, učitel říká slovo, pokud v něm píšeme měkké i, žáci se posadí; pokud tvrdé y, žáci stojí. Tuto hru hraje každý sám za sebe. Může si zaznamenávat počet chyb, nebo může učitel rozdávat trestné lístky.

Skládání slov a vět

Žáci jsou rozděleni do skupin. Na určitém místě ve třídě je několik papírků, na kterých jsou slabiky slov, nebo kořeny, přípony a předpony slov. Každá skupina vyšle zástupce, který má přinést určitý počet papírků. Nesmí je však cestou číst. Ve skupině se pak snaží složit co nejvíce slov či vět z daných lístečků. Pokud papírky skupině nevyhovují, může je vrátit a vzít si nové. Složí-li slovo, jdou si pro nové papírky. Kdo nebo která skupina složí rychleji větu rozstříhanou na slabiky nebo podle slovotvorného rozboru slovo rozstříhané na morfémy, nebo jen slovo rozstříhané na hlásky, vyhrává.

Slovní fotbal

Žáci sedí v kruhu. Učitel řekne první slovo např. peklo. Poslední hláska je o, a tak žák, který má pokračovat musí vymyslet slovo, které začíná na o. Stejným způsobem se pokračuje dál.

Šibenice

Na tabuli napíšeme stejný počet čárek, kolik je písmen obsahuje hádané slovo. Dvě družstva střídavě hádají písmena. Každé správné písmeno doplní vedoucí hry na příslušnou čárku na tabuli. Za uhodnuté slovo získává skupina bod. Za nesprávně uhodnuté kreslíme po částech šibenici.

Telefon

Žáci sedí v kruhu, každý si vybere/dostane jedno číslo, které má před sebou položené. Učitel jasně a přesně předvede rytmus, v němž se celá hra odehrává. Žáci společně opakují po něm. Dvakrát plácne dlaněmi obou rukou do stehů a řekne své číslo, potom dvakrát tleskne a vyvolá jiné číslo. Ten, kdo má toto číslo, musí okamžitě reagovat a pokračovat stejným způsobem. Postupně se tempo zrychluje, čísla mohou být delší – trojmístná. Žák se nesmí splést v rytmu a výslovnosti. Vyhrává ten, kdo vydrží ve hře nejdéle.

Tichá pošta

Dvě družstva dětí vysílají zprávu, kterou zadá učitel či zvolený žák. Je posílána šepem z jednoho konce na druhý. Z počátku je dobré posílat jednoduché krátké věty, postupně obtížnost zvyšovat.

Ukazování – i/y

Obdoba hry „Sednout/stoupnout – i/y“. Žáci mají v rukách kartičky a ukazují správné řešení zvednutím kartičky s i/y.

Vyvolávač

Všichni žáci se postaví, učitel dává žáků různé otázky týkající se pravopisu a gramatiky. Pokud žák správně odpoví, může se posadit.

Kimovy hry - zapamatovat si na tabuli 10 věcí

Na tabuli je napsáno deset slov, žáci mají za úkol si v určitém časovém úseku zapamatovat co nejvíce těchto slov. Pak učitel tabuli zavře/slova schová. Žáci mají napsat co nejvíce slov, která byla na tabuli. Vyhrává ten, kdo si vzpomněl na všechna a slova správně napsal.

Země – město

Každý hráč si na papíře udělá deset sloupků, které nadepíše slovy: země, město, moře, rostlina, jméno, zvíře, věc. Do posledního sloupce se zapisují body.

Učitel určí písmeno. Všichni žáci se snaží do sloupců doplnit slova počínající daným písmem. Kdo je první hotov, vykřikne „stop“ a ostatní přestanou psát.

Za správné slovo, které nikdo jiný nemá, dostane hráč 10 bodů, mají-li ostatní hráči tento sloupec prázdný, získává tento hráč 15 bodů. Pokud dva nebo více hráčů napsali stejná slova, dostanou po 5 bodech. Součet bodů za každé kolo se zapisuje do posledního sloupce. Hraje-li celá třída, hodnocení zjednodušíme nebo můžeme hrát ve dvojicích

Židličková

Děti sedí v kruhu na židlích. Každý si vybere kartičku se slovem v jiném pádu. Každý žák své slovo přečte a určí pád. Pádové otázky společně několikrát zopakujeme, aby si je všichni zapamatovali. Učitel si stoupne doprostřed kruhu a říká: „Sedmý pád s kým čím.“ Žáci, kteří mají slovo v sedmém pádu, vstanou a musejí si rychle vyměnit místo s ostatními momentálně stojícími. Také učitel se snaží jednu z uvolněných židlí rychle obsadit. Uprostřed kruhu zůstane jedno z dětí, které si nestihlo sednout na uvolněnou židli.

Důležité je zapamatovat si všechny pády, aby se mohly vystřídat všechny děti.

Žáci ze všech tří dotazovaných ročníků uvedli celkem 28 různých her, které hrají v hodinách českého jazyka.

Jednotlivé hry jsem rozdělila do těchto skupin:

Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost:

Telefon, Tichá pošta

Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby:

Slovní fotbal, Kimovy hry, Země-město, Na sazeče, Šibenice, Kufr a AZ kvíz

Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka:

Lístečková, Skládání slov a vět

Didaktické jazykové hry gramatické:

Stoupnout, sednout – i/y, Ukazování – i/y, Rozeznávačka, Pohybový „diktát“, Vyvolávač, Hra na učitele, Prší, Rozcvička, Házení míčkem a Židličková

Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční:

Kroužek, Řetězce, Házení klubíčkem a Hraní rolí

Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy:

křížovky, hádanky, jazykolamy

Mezi stolní hry a karty neuvádím žádnou, neboť žáci žádnou takovou nejmenovali.

Nejvíce zastoupenou skupinou se jeví býti didaktické jazykové hry gramatické. Může to být dáno tím, že náplní výuky českého jazyka je převážně učivo zaměřené na pravopis a gramatiku. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, každý úkol se může ozvláštnit a pozměnit v didaktickou jazykovou hru, což záleží pouze na tvořivosti jednotlivých učitelů.

V následujících tabulkách jsem zaznamenala z odpovědí žáků, jaké didaktické jazykové hry v jednotlivých ročnících hrají.

Tabulka č. 16 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají ve 3 ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry na grafickou stránku jazyka a výslovnost	2	14%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	6	43%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	1	7%
Didaktické jazykové hry gramatické	3	22%
Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	1	7%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	1	7%
Stolní hry a karty	0	0%

Žáci třetích ročníku si nejvíce uvědomují hry, které řadím do didaktických jazykových her na rozvoj slovní zásoby (43%). Dále jsou zastoupeny i didaktické jazykové hry zaměřené na gramatiku, je to 22% z celkového množství. V malé míře se objevují didaktické jazykové hry určené k procvičování grafické stránky jazyka a výslovnosti (14%), poznávání stavby jazyka, konverzační a kompoziční hry a křížovky (7%).

Tabulka č. 17 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají ve 4. ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry na grafickou stránku jazyka a výslovnost	0	0%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	2	13%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	1	7%
Didaktické jazykové hry gramatické	7	47%
Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	3	20%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	2	13%
Stolní hry a karty	0	0%

Na rozdíl od třetí třídy ve čtvrtém ročníku určili žáci jako nejvíce hrané didaktické jazykové hry gramatické (47%). Ve vyšší míře (20%) jmenovali didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční. Malé procento zastoupení mají i didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy včetně didaktických jazykových her k obohacování slovní zásoby, obě skupiny po třinácti procentech.

Tabulka č. 18 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají v 5. ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry na grafickou stránku jazyka a výslovnost	1	12%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	2	25%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	0	0%
Didaktické jazykové hry gramatické	2	25%
Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	0	0%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	3	38%
Stolní hry a karty	0	0%

V pátém ročníku se hrají hry méně často, pouze 38% respondentů uvedlo, že hru hrají, z toho 81% si myslí, že hrají hry málokdy. Hry, na které si žáci vzpomněli, spadají v 38% mezi didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy. Z 25% se jedná o didaktické jazykové hry zaměřené na rozvoj slovní zásoby a gramatiky.

V porovnání všech tří ročníků, které se účastnili výzkumného šetření, lze usoudit, že v každém ročníku převládají jiné didaktické jazykové hry. Třetíci se nejčastěji setkávají s hrami zaměřenými na rozvoj slovní zásoby. Ve čtvrtém ročníku se nejvíce objevují didaktické jazykové hry zaměřené na procvičování gramatiky a v pátém ročníku se jedná o didaktické jazykové hlavolamy atd. Domnívám se, že náplň a téma her odpovídá obsahu učiva jednotlivých ročníků. Jejich frekvence zjevně závisí na osobnosti učitele a času, kterého lze hrám věnovat v závislosti na množství a obtížnosti učiva.

Na otázku, zdali hra dětem někdy pomohla s učením, se shodlo 82% všech zúčastněných, že ano. V tabulce č. 19 jsou zjištěné informace zaznamenány.

Tabulka č. 19 – Pomáhá-li didaktická jazyková hra žákům

Pomáhá hra	3. třída		4. třída		5. třída	
	Žáci	Procenta	Žáci	Procenta	Žáci	Procenta
ANO	58	89%	53	77%	20	77%
NE	7	11%	16	23%	6	23%

Výzkum potvrdil předpoklad, že hry žákům pomáhají při výuce českého jazyka. S tímto názorem souhlasilo 89% žáků třetích tříd a 77% žáků čtvrtých a pátých tříd. Z výzkumu ovšem také vyplývá, že existuje i skupina těch, kterým hra nepomáhá. Pokládám to za velmi důležité zjištění. Učitel by měl o této situaci vědět a nabízet dětem nejen pestré hry v hodině, ale též zajímavější a rozličnější typy činností, které odpovídají úrovni, věkovým zvláštnostem a zájmům dětí.

Od žáků, kteří uvedli, že jim hra ve výuce pomáhá, jsem zjišťovala, v čem jim hra někdy pomohla. Děti měly možnosti odpovědět více než jednou možnou odpovědí.

Tabulka č. 20 – V čem hra pomohla žákům 3. tříd (celkem 58 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	27	46%
v pravopise a gramatice	28	48%
v přemýšlení	3	5%
v postřehu	3	5%

Žáci třetích tříd uvedli, že jim hra pomohla v pravopise a gramatice, např., když se učili vyjmenovaná slova, shodlo se 48%. 46% pomohla hra v rozšíření slovní zásoby, děti se seznámily se slovy, jejichž význam neznaly. 5% napsalo, že jim hra pomohla v přemýšlení a v postřehu.

Tabulka č. 21 – V čem hra pomohla žákům 4. tříd (celkem 53 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	11	21%
v pravopise a gramatice	29	55%
v procvičení slovních druhů	9	17%
získat novou informaci	4	7%

Žákům čtvrtých tříd hra pomohla v pravopise a gramatice, mohli si tak prý více procvičit, zopakovat a ujasnit zejména pravidla psaní i/y, shodlo se na tom 55% dětí. Hry jim také pomáhají, obdobně jako žákům třetích tříd, v rozšiřování slovní zásoby (uvedlo 21%), a v procvičování slovních druhů (17%). Něco nového se dle výzkumu dozvědělo pomocí her 7% dětí.

Tabulka č. 22 – V čem hra pomohla žákům 5. tříd (celkem 20 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	2	10%
v pravopise a gramatice	17	85%
v procvičení slovních druhů	4	20%

Žáci pátých tříd mají největší zkušenost s tím, že jim hra pomohla v ujasnění si, procvičení a zopakování gramatiky a pravopisu (uvedlo 85% respondentů). 20% dětem pomohla hra rozeznávat slovní druhy a 10% byla hra prospěšná při rozšiřování slovní zásoby.

Shrnu-li zkušenosti žáků všech ročníků dohromady: Tvrdí, že jim hry při výuce pomáhají, ujasňují si při nich pravidla pravopisu, procvičují a fixují látku, kterou se v konkrétním ročníku učí a rozšiřují si slovní zásobu. Dá se předpokládat, že pokud děti hra baví, budou se pravděpodobně lépe učit.

Údaje získané rozhovorem s učiteli českého jazyka

Jak již bylo řečeno, rozhovor jsem uskutečnila s deseti učiteli prvního stupně, kteří učí ve třetím, čtvrtém a pátém ročníku český jazyk. Jednalo se o vyučující ve třídách, kde jsem prováděla výzkum s žáky.

Z rozhovoru s učiteli vyplynulo, že didaktické jazykové hry v hodinách českého jazyka hraje devět respondentů z deseti. Tímto byl ověřen předpoklad, že didaktické jazykové hry učitelé využívají. Pouze paní učitelka jedné páté třídy se svěřila s tím, že hry nezařazuje, jelikož prý nemá inspiraci a neví, jaké hry by měla s dětmi o hodinách hrát.

Učitelé třetích tříd se shodli na tom, že didaktické jazykové hry zařazují do výuky v průměru třikrát za týden. Učitelé čtvrtých tříd dvakrát týdně a učitelé pátých tříd jednou měsíčně. Důvodem je prý množství látky a málo času „na hraní“.

Čtyři učitelé odpověděli, že zařazují didaktické jazykové hry na začátku hodiny k motivaci. Pět pedagogů využívá hru dle situace a „svěžesti“ dětí buď na začátku, uprostřed nebo na konci hodiny k procvičování a opakování učiva. Předpoklad, který jsem si zadala před výzkumem, že učitelé českého jazyka využívají didaktické jazykové hry na začátku hodiny k motivaci, byl tedy nepřesný. Důvodem špatného stanovení předpokladu bylo pravděpodobně to, že jsem v předvýzkumu pracovala s malým vzorkem respondentů a vycházela jsem ze své dosavadní praxe, kde byla hra převážně motivačním prvkem ve výuce.

Všichni zúčastnění učitelé volí takové didaktické jazykové hry, které trvají do 10 minut. Důvodem je prý to, že si nemohou dovolit „hrát“ déle, a také mají vyzkoušeno, že časově náročné hry začnou bystré děti nudit a nekázeň ve třídě následně vzroste.

Dotazovaní učitelé se naprosto shodli, že nejčastěji používají didaktickou jazykovou hru s cílem látku procvičit a zopakovat. Touto odpovědí se potvrdil původní předpoklad, že učitelé v českém jazyce využívají nejčastěji didaktickou jazykovou hru k procvičování a opakování. Tři ji ovšem zařazují také proto, aby si žáci v hodině odpočinuli a načerpali nové síly.

Pedagogové volí didaktické jazykové hry různě. Obvykle podle ročníků vybírají hry, při nichž si žáci procvičují jak gramatiku, tak si rozšiřují slovní zásobu. Ve třetích třídách zařazují zejména hry na rozvoj slovní zásoby, ve čtvrtých třídách volí převážně didaktické jazykové hry gramatické, při nichž si žáci procvičují právě probíranou látku. Učitelé pátých tříd používají v hodinách převážně didaktické jazykové hlavolamy, hádanky atd. Můj původní předpoklad, že se v českém jazyce hrají převážně hry zaměřené na rozvoj slovní zásoby, nebyl zcela správný. Didaktické jazykové hry na rozvoj slovní zásoby jsou zařazovány ve velké míře, ale pouze ve třetích třídách. S vyšším ročníkem množství tohoto typu her klesá.

V tabulce č. 23 jsou zachyceny konkrétní didaktické jazykové hry, které učitelé se svými žáky o hodinách hrají. Pozitivní bylo zjištění, že popsané hry jsou ve shodě s těmi, které jmenovali žáci.

Tabulka č. 23 – Didaktické jazykové hry, které jmenovali učitelé (celkem 10)

DIDAKTICKÁ JAZYKOVÁ HRA	POČET UČITELŮ
Slovní fotbal	6
Pohybové hry (sednout, stoupnout – i/y)	4
Skupinové hry	3
Doplňovačky, skládačky	3
Hra na učitele	1
Hraní rolí	2
Hádky	5
Křížovky	5
Interaktivní tabule	2
Pohybový „diktát“	1
Šifry	1
Tichá pošta	5
Jazykolamy	3
Vymysli co nejvíce slov	2
Telefon	2
Lístečková	2
Na sazeče	2
Pexeso, loto	2
Kimovy hry	2
Myslím si věc	5

Na otázku, jakou didaktickou jazykovou hru hrají v českém jazyce nejčastěji, odpověděli učitelé, že se snaží hry střídát a obměňovat. Nejvíce pak volí takové hry, kterými si žáci procvičí pravopis, gramatiku a rozšíří slovní zásobu.

Učitelé se shodli na tom, že děti baví hry, které jim umožňují pohyb, je při nich zábava, a kde soutěží v týmech mezi sebou.

Na otázku, jaká je podle nich efektivita používání didaktické jazykové hry, mají učitelé odlišné názory. Učitelé třetích tříd vidí smysl v zařazování didaktických

jazykových her v hodinách. Domnívají se, že si některými hrami děti učivo upevní, procvičí a lépe si ho zapamatují. Jeden z nich uvedl, že se díky hrám ve třídě stírají rozdíly úspěšnosti. Hry totiž umožňují zapojení celé třídy a není předem jasné, kdo bude vítězem. Zažít úspěch může každý. Učitelé čtvrtých tříd považují hru za dobrou formu relaxace a zpestření. Hrou procvičují gramatiku, ale nemyslí si, že to všem dětem pomůže. Učitelé pátých tříd nepovažují hru za učení. Podle jejich mínění díky ní děti načerpají hlavně sílu k dalším činnostem, uvolní se a zopakují si určitá pravidla, která po nich budou později vyžadována.

Předpoklad, že poznatky získané či procvičené metodou didaktické jazykové hry v českém jazyce si podle učitelů žáci lépe osvojí, nebyl potvrzen. Didaktickou jazykovou hru za efektivní metodu nepovažují všichni dotazovaní kantoři. Dle mého mínění je tento názor dán osobností každého učitele.

Porovnání údajů zjištěných od žáků a učitelů

Při vzájemném porovnávání výsledků výzkumného šetření se žáky a učiteli základních škol vyplynuly tyto skutečnosti:

Didaktické jazykové hry se v hodinách českého jazyka ve třetích až pátých třídách hrají.

Učitelé potvrdili názory žáků týkajících se druhů didaktických jazykových her, které v hodinách používají.

Z hlediska užitečnosti didaktické jazykové hry se názory obou skupin rozcházejí. Děti považují hru za zábavného pomocníka v učení. Ne všichni učitelé se však domnívají, že je hra nápomocná při získávání a opakování učiva. Mnozí ji považují spíše za dobrou formu oživení.

3.5 Přehled výsledků výzkumu v anglickém jazyce

V této kapitole budou interpretovány odpovědi žáků 3. – 5. tříd a učitelů anglického jazyka stejným způsobem jako v kapitole 3.4.

Údaje získané z žákovského dotazníku

Výsledky jsem zaznamenala do jednotlivých tabulek, ke kterým posléze přidávám vlastní komentář.

Tabulka č. 24 - Jak často podle žáků hrají hru v hodinách anglického jazyka

Zvolena odpověď	3. třída		4. třída		5. třída	
	počet dětí	procent	počet dětí	procent	počet dětí	procent
ANO	89	98%	67	97%	58	85%
NE	2	2%	2	3%	10	15%
každou hodinu	50	56%	13	20%	2	3%
občas	25	28%	47	70%	44	76%
málokdy	7	6%	7	10%	12	21%
nikdy	0	0%	0	0%	0	0%

Žákům byla položena otázka, zdali hrají o hodinách anglického jazyka hry. Zde mohli respondenti zvolit pouze jednu odpověď ano – ne. 98% žáků třetích tříd, 97% žáků čtvrtých tříd a 85% žáků pátých tříd odpovědělo, že hru v hodinách anglického jazyka hrají. Byl tak potvrzen předpoklad, že učitelé zařazují didaktické jazykové hry do těchto hodin.

56 % žáků třetích tříd uvedlo, že hru hrají každou hodinu. 70% žáků čtvrtých a 76% žáků pátých tříd uvedlo, že hra je zařazována do hodin občas.

V tabulkách č. 25, 26 a 27 jsou zaznamenány konkrétní hry, na které si žáci jednotlivých ročníků během vyplňování dotazníku vzpomněli, že je v hodinách anglické jazyka hrají. Pro zajímavost je zapsán i počet žáků, který určitou hru jmenoval. Následně budou vysvětlena pravidla všech těchto her.

Tabulka č. 25 – Hry, na které si vzpomněli žáci 3. ročníku (celkem 89 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
Bingo	52
Domino	7
Hádanky	10
Házení míčkem	6
Horká židle	4
Hraní rolí	6
Hry na interaktivní tabuli	3
Kimova hra	17
Křížovky	6
Kufr	3
Molekuly	2
Pantomima	6
Simon says	22
Soutěže ve skupinách	3
Šibenice	3
Škrtaná	18
Telefon	6
Tichá pošta	5
Tleskaná	2
Židličková	1

Žáci třetího ročníku si vzpomněli celkem na 20 různých her, které v hodinách anglického jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je nejvíce baví, odpovědělo 30% dětí, že je všechny hry, které hrají, baví. 30% uvedlo, že mají nejvíce rádi Bingo, 14% Škrtanou, 9% Simon says, 5% Kimovy hry, 2% baví Židličková, hádanky, Šibenice, křížovky, Horká židle a Hraní rolí.

Na otázku, která hra už je nebaví/nudí je 95% zodpovědělo, že není žádná taková. 4% nebaví Bingo a 1% Telefon.

Tabulka č. 26 – Hry, na které si vzpomněli žáci 4. ročníku (celkem 67 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
Běhačka	11
Bingo	29
Domino	10
Hádanky	8
Házení míčkem	3
Hledání a přiřazování	7
Hledání diamantu	8
Hraní rolí	14
Interaktivní tabule	5
Kimovy hry	7
Kroužek	1
Křížovky	6
Myslím si věc	8
Pantomima	9
Pexeso	3
Soutěže ve skupinách	3
Stolní hry (člověče nezlob se)	3
Škrtaná	8
Tleskaná	6
Trick or treat	6

Žáci čtvrtého ročníku si vzpomněli celkem na 20 různých her, které v hodinách anglického jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je nejvíce baví, odpovědělo 37% dětí, že je všechny hry, které hrají, baví. Ostatní preferovaly konkrétní hry: 16% Bingo, 10% Běhačku, 8% Škrtanou, 6% Kimovy hry, Hraní rolí, Domino, 4% Pantomima, 3% Tleskanou, 2% stolní hry a Házení míčkem.

Žáky čtvrtých tříd baví různorodé hry, preferují ty, ve kterých se mohou přesouvat a spolupracovat se spolužáky.

Na otázku, která hra už je nebaví/nudí je, uvedlo: 9% hru Myslím si věc, 3% nebaví Hraní rolí a Bingo. Ostatní (85%) nenapsali žádnou hru, která by je již nebavila.

Hra	Děti, které hru uvedly
Kulobky	5
Kub	1
Alysim si vol	25
Qantimarka	1
Pantomima	10
Domino	2
Pantomima	3
Škrtaná věc (spárky)	3
Stolní kopaná	8
Soutěž ve skupinách	1
Škrtaná	14
Škrtaná	1
Tleskaná	13
Vymyslet co nejvíce slov na	3
tabuli plánova	
Vymyslet věc	1

Žáci pátého ročníku si vzpomněli celkem na 23 různých her, které v hodinách anglického jazyka hrají.

Tabulka č. 27 – Hry, na které si vzpomněli žáci 5. ročníku (celkem 58 respondentů)

Hra	Dětí, které hru uvedly
Bingo	20
Domino	4
Házení míčkem	8
Horká židle	10
Hraní rolí	2
Interaktivní tabule	10
Jazykolamy (slovní hříčky)	2
Karty	5
Křížovky	5
Kufr	1
Myslím si věc	25
Osmisměrka	1
Pantomima	10
Pexeso	2
Puzzle	3
Skládání vět (papírky)	3
Slovní kopaná	8
Soutěže ve skupinách	1
Šibenice	14
Škrtaná	1
Tleskaná	13
Vymyslet co nejvíce slov na jedno písmeno	3
Vymysli větu	1

Žáci pátého ročníku si vzpomněli celkem na 23 různých her, které v hodinách anglického jazyka hrají.

Na otázku, jaká hra je baví nejvíce, odpovědělo 47% dětí, že je všechny hry, které hrají, baví. Za nejoblíbenější hru uvedly děti: 17% Tleskanou, 14% Šibenici, 10% Myslím si věc, 7% Házení míčkem, 5% Slovní fotbal. Žáky pátých tříd baví různé hry.

Žádné z nich neuvedlo hru, která je nebaví, protože prý taková žádná není.

Podobně jako v českém jazyce, ani zde nelze jednoznačně určit, které didaktické jazykové hry jsou u dětí nejoblíbenější, a které nemají rády. Každého žáka baví něco jiného. Někdo preferuje hru, při které se může hýbat, jiný má rád týmové hry. U někoho stojí na nejvyšším místě hra, kde hraje sám za sebe. Z toho vyplývá, že i v anglickém jazyce by žákům měly být nabídnuty nejrozličnější typy didaktických jazykových her.

Popis didaktických jazykových her, které žáci 3. - 5. tříd obou škol jmenovali:

Běhačka

Žáci chodí po třídě a sbírají papírky, na kterých jsou písmena/slova a spojují je ve slova/věty. Kdo složí slov/vět nejvíce, vyhrává.

Bingo

Žáci si nakreslí políčka 3x3, do kterých si nakreslí jednoduchý obrázek, případně vepíše slova. Předem je určena zásoba obrázků (15-20), např. zvířat – vyberte si libovolných devět a zakreslete si do každého políčka jedno zvířátko.

Učitel pak vyvolává jednotlivá zvířátka. Děti postupně jmenovaná zvířátka vyškrtávají ze svých políček. Kdo má první vyškrtané všechny obrázky, vykřikne „Bingo!“ a stává se vítězem.

Způsob vybírání slovíček k vyvolávání může být různý, např.: shrnout všechny obrázky a tahat je ze sáčku, odpočítávat podle čísel atd.

Touto hrou můžeme procvičovat slovní zásobu, výslovnost a gramatiku. V políčkách namísto slov může být pouze fonetická transkripce a děti zaškrtávají podle toho, jakou samohlásku/souhlásku ve slově slyší.

Domino

V kruhu si děti rozdělí rovným dílem všechny karty domina. První karta, která začíná „start“ se položí doprostřed na kruh. Děti hru sledují a postupně přikládají své karty. K písmenkům pokládají obrázek, na který písmenko začíná, např. D přidá obrázek, kde je dog. Kdo se první zbaví všech slov, vyhrává.

Hádanky

Tato hra je podrobně vysvětlena na straně 73. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Házení míčkem

Žáci sedí v kruhu, jeden má míček v ruce. Učitel vybere určitý gramatický jev, který žáci probírají. Úkolem je vymyslet větu, která bude obsahovat tento gramatický jev např. modální sloveso can. Žák vymyslí větu a hodí míček druhému, ten pokračuje stejným způsobem dál.

Hledání a přiřazování

Po třídě je rozmístěno několik hromádek se stejnými obrázky. Žáci pracují ve dvojicích. Dostanou papír, na kterém jsou napsaná anglická slova. Z každé hromádky si vezmou jeden obrázek, který správně přiloží ke slovům na kartičce. Vítězem je ten, kdo spojí obrázky se slovy bez chyby. Hru můžeme hrát i obráceně – chodí si pro slova a přiřazují je k obrázkům.

Hledání diamantu nebo obdobné stolní hry

Stolní hra podobná hře „Člověče nezlob se“. Žáci hrají ve skupině, každý má vlastní figurku a hraje sám za sebe. Na několika políčkách jsou úkoly, které musí žáci splnit – odpovědět na otázku, vyjmenovat nějaká slova, říci větu v určitém tvaru atp. Kdo první dojde na poslední políčko, najde diamant a vyhrává.

Existuje mnoho obdobných stolních her, které můžeme v hodinách anglického jazyka využít.

Horká židle

Dobrovolník si sedne na židli čelem ke třídě. Vybere si jednoho žáka, který mu bude napovídat. Učitelka ukáže třídě – slovo/obrázek. Žák musí druhému napovědět tak, aby slovo uhádl. Se začátečníky hrajeme tak, že napovídající řekne slovo česky a žák, který sedí na horké židli, musí slovo přeložit. Pokročilejší žáci slovo popíší.

Hraní rolí

Tato hra je podrobně vysvětlena na straně 74. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Hry na interaktivní tabuli

Učitelé si připravují různé hry na interaktivní tabuli k procvičení slovní zásoby – děti hledají obrázky, spojují s nimi slova atd. Učitelé využívají internetové stránky, či si hry sami vymýšlejí.

Jazykolamy

Učitel dětem říká jazykolam a žáci se ho snaží říct správně bez chyby několikrát za sebou. Je dobré, když je jazykolam napsaný na tabuli a žáci si ho mohou přečíst. Příklad jazykolamu: „Quick kiss, quicker kiss, quickest kiss.“

Karty a pexesa

Tato hra je vysvětlena na straně 53. Existuje několik druhů anglických pexes zaměřených na různé okruhy slovní zásoby. Žáci si mohou i sami vyrobit další verze.

Kimovy hry

Tato hra je podrobně vysvětlena na straně 78. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Kroužek

Žáci sedí v kruhu, učitel poví začátek příběhu. Každý žák pak přimyslí jednu větu, čímž se příběh rozvíjí.

Křížovky a osmisměrky

Princip křížovek byl vysvětlen na straně 52. Křížovky a osmisměrky v anglickém jazyce rozvíjí slovní zásobu, většinou jsou zadávány tak, že žáci pojmenovávají obrázek a zapisují slovo do políčka, či slovo vyhledávají.

Kufr

Hra je podrobně vysvětlena na straně 74. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Molekuly

Žáci chodí/běhají/tancují v prostoru, učitel pustí hudbu z magnetofonu/hraje na hudební nástroj. Po určité době hudbu vypne a vykřikne anglické číslo. Podle toho čísla se atomy, tj. děti, chytí k sobě do skupinky – molekuly. Na číslo dvě vytvoří dvojici atd. Kdo se nestačí zařadit rychle do určité skupinky, vypadává.

Myslím si věc

Žáci se dohodnou na jednom předmětu ve třídě, zatímco je jeden žák za dveřmi. Po návratu do třídy jim klade otázky a snaží se uhádnout stanovený předmět. Dbáme na to, aby otázky i odpovědi vymýšlely děti jako celé věty.

To, co žák hádá, se může obměňovat – povolání, zvíře, osoba atp.

Hra se může hrát i tak, že si předmět myslí jedno dítě. Ostatní se táží celými větami. Dotazovaný smí odpovědět pouze „YES – NO“.

Pantomima

Žák si vylosuje kartičku s napsaným slovem/obrázkem. Jeho úkolem je bez mluvení celé třídě slovo pantomimicky předvést. Cílem je poznat, jaké slovo si žák vylosoval. Odměna třídě je bod/kartička s uhádnutým slovem.

Puzzle

Žáci ve dvojici sestaví puzzle, jejich úkolem je obrázek jedním slovem pojmenovat/popsat druhému.

Simon says

Děti si stoupnou tak, aby kolem sebe měly dostatek místa. Učitel je seznámí s různými povely, které jim bude dávat. Povely nebo jednotlivá slovíčka musí pantomimicky předvést.

Podstata hry spočívá v tom, že zadané povely smí dítě vykonat pouze tehdy, když před nimi řekne větu „**Simon says** sit down.“ Pokud dítě splní příkaz bez úvodní věty „Simon says:“ a sedne si, vypadává.

Skládání vět

Žáci dostávají do skupin/dvojic několik rozstříhaných vět, jejich úkolem je věty správně spojit.

Slovní fotbal

Hra je podrobně vysvětlena na straně 77. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Soutěže ve skupinách

Žáky rozdělíme do skupin, učitel ukazuje karty s obrázky. Ten, kdo dřív obrázek pojmenuje, získává kartu. Skupina s největším počtem karet vyhrává.

Šibenice

Tato hra je podrobně vysvětlena na straně 77. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Škrtaná

Žáci jsou rozděleni do skupin, na tabuli je nakresleno/napsáno několik slov. K tabuli jde vždy jeden zástupce každého týmu. Učitelka vysloví slovo – kdo první ukáže na obrázek, který označuje toto slovo, získává bod. Obměna: učitelka ukáže obrázek – kdo dřív vykřikne správné slovíčko, získává bod. Slova/obrázky se zaškrťávají.

Telefon

Hra je podrobně vysvětlena na straně 77. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Tleskaná

Pro tuto hru platí stejná pravidla jako ve hře telefon. Slova, která žákům rozdáme, jsou z tematického okruhu, který zrovna probíráme – domov, rodina, zvířata apod.

Tichá pošta

Tato hra je podrobně vysvětlena na straně 77. Stejným způsobem ji hrajeme v anglickém jazyce.

Trick or treat

Učitel se ptá dětí: „Trick or treat?“ Když žák odpoví „Treat.“, učitel mu ukáže obrázek, pokud ho žák správně pojmenuje, obrázek si může nechat. Odpoví-li žák „Trick.“ Učitel mu dá složitější úkol, např. musí slovo ostatním předvést; uhádnout chybějící slovo ve slově atp.

Vymysli větu

Všichni žáci stojí, učitel řekne slovo a čas (přítomný, minulý atp.). Posadit se může ten, kdo první zvedne ruku a po vyvolání řekne správně větu, ve které dané slovo užije.

Vymýšlení co nejvíce slov na jedno písmeno

Učitel/žák vymyslí písmeno, žáci v časově ohraničeném limitu mají napsat co nejvíce slov, která daným písmenem začínají.

Židličková - ZOO

Děti sedí v kruhu na židličkách. Každý si vybere kartičku se slovem, na kterém je obrázek či název zvířete, např. tiger, giraffe atd. Slova společně několikrát zopakujeme, aby si všichni zapamatovali, která zvířata jsou ve hře. Učitel si stoupne doprostřed kruhu a říká: „I am in a zoo and I can see – a tiger and a bear.“ (Jsem v zoo a vidím –

tygra a medvěda). Děti, které představují tato zvířata, vstanou a musejí si rychle vyměnit místa s ostatními momentálně stojícími. Také učitel se snaží jednu z uvolněných židlí rychle obsadit. Uprostřed kruhu zůstane jedno z dětí, které si nestihlo sednout na volnou židli.

Důležité je zapamatovat si všechna zvířata, aby se mohly vystřídat všechny děti.

Někdy může ten, kdo stojí uprostřed vstoupit do hry výkřikem „Zoo!“ Pak musí vstát všichni a vyměnit si místo s někým jiným.

Pro pokročilejší můžeme zvolit větu: „Yesterday, I was in the zoo and I saw:...“ (Včera jsem byl v zoo a viděl jsem...)

Tato hra se dá hrát i na jinou slovní zásobu.

Žáci ze všech tří dotazovaných ročníků uvedli celkem 34 různých her, které hrají v hodinách anglického jazyka.

Jednotlivé hry jsem rozdělila do těchto skupin:

Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost:

Telefon, Tichá pošta, Tleskaná.

Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby:

Hledání a přiřazování, Horká židle, Hry na interaktivní tabuli, Kimovy hry, Kufr, Molekuly, Pantomima, Simon says, Slovní fotbal, Soutěže ve skupinách, Šibenice, Škrtaná, Trick or treat, Vymýšlení co nejvíce slov na jedno písmeno, Židličková.

Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka:

Běhaná, Skládání vět.

Didaktické jazykové hry gramatické:

Házení míčkem, Rozeznávačka, Vymysli větu.

Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční:

Hraní rolí, Kroužek, Myslím si věc.

Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy:

křížovky, osmisměrky, hádanky, jazykolamy.

Stolní hry a karty:

Bingo, Domino, stolní hry - Hledání diamantu, karty a Pexesa.

Nejpočetněji zastoupenou skupinou jsou v anglickém jazyce didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby. Může to být způsobeno tím, že počáteční výuka anglického jazyka je převážně zaměřena na obohacování slovní zásoby.

V následujících tabulkách jsem zaznamenala z odpovědí žáků, jaké didaktické jazykové hry v jednotlivých ročnících hrají.

Tabulka č. 28 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají ve 3. ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost	3	15%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	11	55%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	0	0%
Didaktické jazykové hry gramatické	1	5%
Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	1	5%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	2	10%
Stolní hry a karty	2	10%

Žáci třetích ročníků nejvíce vnímají hry, které řadím do didaktických jazykových her na rozvoj slovní zásoby (55%). Objevují se i didaktické jazykové hry zaměřené

na grafickou stránku jazyka a výslovnost (15%). Deseti procenty jsou zastoupeny didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy spolu se stolními hrami a kartami. Didaktické jazykové hry gramatické a konverzační se objevují pouze v 5%.

Tabulka č. 29 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají ve 4. ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost	1	5%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	7	35%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	1	5%
Didaktické jazykové hry gramatické	1	5%
Didaktické jazykové hry konverzační a kompoziční	3	15%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	2	10%
Stolní hry a karty	5	25%

Žáci čtvrtého ročníku uvedli nejvíce didaktické jazykové hry zaměřené na rozvoj slovní zásoby (35%). V hodinách se objevují i různé stolní hry a karty (25%). Zvyšuje se zde počet didaktických jazykových her konverzačních a kompozičních (15%). Ostatní hry jsou zastoupeny v malém množství.

Tabulka č. 30 – Jaké typy didaktických jazykových her převládají v 5 ročníku

ZAMĚŘENÍ HRY	POČET HER	%
Didaktické jazykové hry zaměřené na grafickou stránku jazyka a výslovnost	1	4%
Didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby	9	40%
Didaktické jazykové hry na poznávání stavby jazyka	1	4%
Didaktické jazykové hry gramatické	2	9%
Didaktické jazykové konverzační a kompoziční	2	9%
Didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy	4	17%
Stolní hry a karty	4	17%

Hry, na které si žáci vzpomněli žáci pátého ročníku, spadají ve 40% mezi didaktické jazykové hry zaměřené na rozvoj slovní zásoby. Hrají se různé stolní hry, karty, řeší se didaktické jazykové hlavolamy, hádanky, křížovky a kvízy (17%). Stoupá počet didaktických jazykových her gramatických (9%).

V porovnání všech tří ročníků, které se účastnili výzkumného šetření, lze usoudit, že v každém ročníku převládají didaktické jazykové hry na rozvoj slovní zásoby. Domnívám se, že je to způsobeno tím, že na počátku výuky anglického jazyka je kladen důraz na získávání stavebního kamene v podobě slovíček, se kterými se v následujících ročnících dále pracuje.

Na otázku, zdali hra dětem někdy pomohla, se shodlo 88% všech zúčastněných, že ano. V následující tabulce jsou zjištěné informace zaznamenány.

Tabulka č. 31 – Pomáhá-li didaktická jazyková hra žákům

Pomáhá hra	3. třída		4. třída		5. třída	
	Žáci	Procenta	Žáci	Procenta	Žáci	Procenta
ANO	75	84%	64	96%	49	84%
NE	14	16%	3	4%	9	16%

Výzkum potvrdil předpoklad, že hry žákům při výuce anglického jazyka pomáhají. Údaj potvrdilo 96% žáků čtvrtých, 84% žáků třetích a pátých tříd. Z výzkumu také vyplývá, že existuje, stejně jako v českém jazyce, skupina těch, kterým hra nepomáhá. Proto by měl učitel žákům při výuce angličtiny nabídnout i jiný způsob osvojení si slovíček, výslovnosti a gramatiky.

Od žáků, kteří uvedli, že jim hra ve výuce pomáhá, jsem zjišťovala, v čem jim hra někdy pomohla. Žáci mohli napsat více než jednu možnou odpověď.

Tabulka č. 32 – V čem hra pomohla žákům 3. tříd (celkem 75 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	70	93%
ve výslovnosti	5	7%

Žáci třetích tříd se shodli (93%), že jim tyto hry pomohli zapamatovat si, osvojit si a rozšířit slovní zásobu. Sedmi procentům hra pomohla ve výslovnosti těžších slovíček, se kterými měli problém.

Tabulka č. 33 – V čem hra pomohla žákům 4. tříd (celkem 64 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	45	71%
ve výslovnosti	6	9%
v postřehu	1	2%
v gramatice	6	9%
ve skládání slov a vět	6	9%

I žákům čtvrtých tříd pomohla hra zejména v rozšíření slovní zásoby (45%). Při hrách si mohli slovíčko zopakovat, čímž se jim lépe zažilo. Ostatním žákům hra pomohla ve výslovnosti, gramatice nebo ve skládání slov.

Tabulka č. 34 – V čem hra pomohla žákům 5. tříd (celkem 49 respondentů)

V ČEM HRA POMOHLA	POČET ŽÁKŮ	PROCENTA
v rozšiřování slovní zásoby	40	82%
ve výslovnosti	5	10%
v gramatice	2	4%
ve skládání slov a vět	2	4%

Také 82% žákům páté třídy hra pomohla v rozšíření slovní zásoby a osvojení si slovíček.

Z výzkumu vyplývá, že žákům 3. – 5. tříd pomáhají v anglickém jazyce zejména ty didaktické jazykové hry, které jsou zaměřeny na rozvoj slovní zásoby. Tento závěr se dal předpokládat vzhledem k tomu, že děti v dotazníku uvedly jako nejsilněji zastoupenou skupinu didaktických jazykových her na rozvoj slovní zásoby. Ostatní typy her se v hodinách anglického jazyka vyskytují dle výsledků v menší míře.

Údaje získané rozhovorem s učiteli anglického jazyka

Jak bylo uvedeno dříve, rozhovor jsem uskutečnila s deseti učiteli prvního stupně, kteří učí ve třetích, čtvrtých a pátých třídách anglický jazyk. Jednalo se o vyučující žáků, kteří se zúčastnili výzkumného dotazníku.

Rozhovor potvrdil předpoklad, že didaktické jazykové hry jsou v hodinách anglického jazyka pravidelně zařazovány každou vyučovací hodinu a to ve třetích a čtvrtých třídách. Naproti tomu učitelé, kteří pracují ve vyšších ročnících, hrají s dětmi hry v průměru jednou za týden. Tato skutečnost původní předpoklad částečně vyvrací.

Sedm respondentů zařazuje didaktickou jazykovou hru na začátku hodiny k motivaci, nebo na konci vyučovací jednotky k relaxaci. Tři respondenti zařazují hru v průběhu hodiny dle situace a nálady dětí. Můj počáteční předpoklad se zcela nepotvrdil, ačkoliv větší skupina respondentů využívá didaktickou jazykovou hru na začátku vyučovací hodiny k motivaci, jak jsem předpokládala.

Obdobně jako v českém jazyce i zde všech deset pedagogů potvrdilo, že hry, které s dětmi hrají, netrvají déle než deset minut.

Pedagogové se shodli, že volí převážně didaktické jazykové hry, při nichž si žáci učivo procvičí a zopakují, čímž byl potvrzen původní předpoklad. Pět kantorů využívá hru také k vysvětlení nové gramatické látky, nebo seznámení se s novými slovíčky, což shledávám za pozitivní zjištění.

V tabulce č. 35 jsou zachyceny konkrétní didaktické jazykové hry, které učitelé se svými žáky o hodinách hrají. Hry jsou ve shodě s těmi, které jmenovali žáci.

Na otázku, jakou didaktickou jazykovou hru hrají v anglickém jazyce nejčastěji, respondenti odpověděli, že se snaží hry střídát a obměňovat. Nejvíce však volí didaktické jazykové hry na rozšíření, procvičení a zopakování slovní zásoby, jelikož považují slovíčka za základ anglického jazyka. Podle nich je třeba, aby žáci měli bohatou slovní zásobu v angličtině, ze které mohou ve vyšších ročnících vymýšlet věty a sdělovat své myšlenky druhým.

Tabulka č. 35 – Didaktické jazykové hry, které jmenovali učitelé (celkem 10)

DIDAKTICKÁ JAZYKOVÁ HRA	POČET UČITELŮ
Bingo	10
Board games - stolní /hry na tabuli	3
Čáp ztratil čepičku	1
Domino	3
Horká židle	2
Kimovy hry	1
Křížovky	3
Kvízy	1
Myslím si věc	4
Pexeso	1
Pohybové hry	3
Simon says	5
Skládačky, doplňovačky	2
Slovní fotbal	1
Soutěže v družstvech	4
Šibenice	4
Tichá pošta	1
Tleskaná	2
Židličková	1

Podle učitelů žáky baví všechny hry, zejména ty, při nichž se mohou proběhnout a zasmát.

V odpovědi na otázku, jaká je podle nich efektivita používání didaktické jazykové hry v hodinách anglického jazyka, se všichni učitelé shodli. Hry podle nich umožňují žákům naučit se látku zábavnou formou. Mnohdy si žáci ani neuvědomí, že se právě učí. Hra je motivuje a výuka je zábavnější. Díky hře žáci vidí své pokroky, více se zapojují do výuky anglického jazyka. Jsou aktivní, ztrácí ostych a zlepšuje se jim

nálada, neboť hra přináší do třídy pozitivní pocity. Předpoklad, že si žáci podle učitelů lépe osvojí poznatky získané či procvičené metodou didaktické jazykové hry v anglickém jazyce, se potvrdil.

Porovnání údajů zjištěných od žáků a učitelů

Při vzájemném porovnávání výsledků výzkumného šetření se žáky a učiteli základních škol vplynuly tyto skutečnosti:

Didaktické jazykové hry se v hodinách anglického jazyka hrají. V četnosti zařazování her do výuky se názory žáků a učitelů rozcházejí. Učitelé třetích a čtvrtých tříd tvrdí, že hry hrají každou vyučovací hodinu, s čímž jejich žáci nesouhlasí. Může to být způsobeno tím, že žáci nerozliší hru od učení. Naopak názory pátáků a jejich učitelů se shodují v tom, že se hry objevují v průměru jednou týdně.

Učitelé potvrdili názory žáků týkající se druhů didaktických jazykových her, které v hodinách používají.

Z hlediska užitečnosti didaktické jazykové hry se názory obou skupin shodují. Hra žákům pomáhá. Učitelé ji považují za dobrého pomocníka při osvojování a procvičování látky.

4. ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI

V praktické části diplomové práce jsem se zabývala výzkumem didaktických jazykových her na prvním stupni základní školy. Cílem mého výzkumu bylo ověřit několik předpokladů, které vyplynuly z předvýzkumu. Jak jsou využívány jazykové hry ve školách, v jakých částech hodiny a za jakým výukovým cílem je hra zařazována do vyučování. Zjišťovala jsem, jaké typy didaktických jazykových her jsou učiteli preferovány v hodinách českého a anglického jazyka, považují-li výukovou metodu hry za efektivní. Dále jsem zmapovala i pohled žáků. Zajímalo mne, jak vnímají didaktické jazykové hry v těchto hodinách a jaké hry patří mezi jejich oblíbené.

Jak bylo již patrné z přehledných tabulek předchozích kapitol, zabývajících se výzkumem, zkoumání ukázalo následující závěry: Učitelé anglického jazyka, kteří vyučují na prvním stupni základní školy s rozšířenou výukou jazyků, didaktické jazykové hry v hodinách zařazují každou vyučovací hodinu ve třetí a čtvrté třídě. V páté třídě jsou hry zařazovány jednou týdně. Naproti tomu učitelé českého jazyka, kteří vyučují na prvním stupni základní školy s rozšířenou výukou jazyků, didaktické jazykové hry do svých hodin zařazují ve třetích a čtvrtých třídách o něco méně než v angličtině – v průměru dvakrát až třikrát za týden a v pátých třídách jednou měsíčně. V pátých třídách frekvence her v českém i anglickém jazyce klesá. Učitelé tuto situaci vysvětlují nedostatkem času při velkém množství učiva. V českém jazyce hra spíše zpestřuje výuku, v anglickém jazyce si díky ní žáci učivo upevňují – opakují a procvičují.

Hry v obou předmětech jsou učiteli zařazovány dle situace a potřeb dětí zpravidla na začátku nebo na konci vyučovací hodiny. Někteří pedagogové ji ovšem zařazují i v průběhu hodiny. Zde záleží na osobnosti učitele a jeho stylu výuky.

Užitečnost her zaznamenávají především učitelé anglického jazyka, podle nichž si žáci díky hrám látku zopakují a procvičí, a tím si učivo upevní. Hodina je zároveň pestřejší, živější a radostnější. Dle mínění učitelů třetích tříd nejvíce hra pomáhá během opakování, procvičování látky a upevnění učiva. Učitelé čtvrtých a pátých tříd nepovažují za vhodné uplatňovat metodu didaktické jazykové hry při výuce nové látky.

Podle nich je především dobrou formou relaxace, při níž žáci načerpají nové síly k další práci.

Podle výzkumu zařazují pedagogové do výuky anglického jazyka zpravidla didaktické jazykové hry zaměřené na rozvoj slovní zásoby (44%), naproti tomu učitelé českého jazyka volí převážně didaktické jazykové hry zaměřené na gramatiku a pravopis (36%).

Závěry, kterých jsem dosáhla výzkumem s učiteli českého a anglického jazyka, jsem si ověřila dotazníkem pro jejich žáky. Potvrdilo se, že dětem jazykové hry ve výuce češtiny a angličtiny pomáhají. V českém jazyce především v procvičení a upevnění gramatiky, v anglickém jazyce v rozšiřování a zapamatování si slovní zásoby.

Tato situace odpovídá zjištění, že v hodinách anglického jazyka se hraje převážně didaktické jazykové hry na rozvíjení slovní zásoby. V českém jazyce jsou ve velké míře používány hry, které se zaměřují na rozšiřování aktivní slovní zásoby. S vyšším ročníkem se dostávají do popředí hry gramatické, kompoziční, hlavolamy a křížovky. Což odpovídá obsahu učiva a věkovým zvláštěnostem žáků v přístupu ke hře.

Nelze jednoznačně říci, které didaktické jazykové hry jsou u žáků nejoblíbenější. Žádná z her nikterak výrazně nepřevažovala nad ostatními. Žáci mají rádi hry, při kterých je zábava, během nichž se mohou pohybovat volně po třídě a soutěžit mezi sebou.

Závěrem lze říci, že děti na prvním stupni základní školy si ve škole rády hrají. Na hry reagují pozitivně, a pokud je hra poutavá a zábavná, baví většinu dětí. Učitelé této obliby využívají k procvičení a upevnění učiva. Díky hře se snaží o navození radostné atmosféry ve třídě a probuzení zájmu o předmět.

ZÁVĚR

Zpracování tématu *Didaktická jazyková hra na primární škole*, které jsem si vybrala pro svoji diplomovou práci, považuji za přínos pro moji vlastní výukovou praxi. Našla jsem způsob třídění her, který může pomoci učitelům při zakládání si vlastních zásobníků didaktických jazykových her. Mnohými hrami jsem se inspirovala a našla jsem mnoho užitečných zdrojů, které v budoucnu jako učitelka jistě využiji. Práce pro mne byla přínosem v mnoha oblastech. Kromě poznatků z oblasti didaktických jazykových her a psychologie žáků jsem získala i nové zkušenosti při práci s odbornou literaturou, plánováním a realizací výzkumu.

Výsledky výzkumného šetření ukázaly tendenci učitelů zařazovat didaktickou hru do výuky jazyků, což považuji za velice potěšující. Bylo zjištěno, že v anglickém jazyce jsou hry zařazovány do výuky pravidelně, přičemž v ní převládají didaktické jazykové hry rozvíjející slovní zásobu. V českém jazyce se frekvence zařazování her do vyučování od počtu třikrát týdně až jednou měsíčně postupně snižuje. Nejzařazovanějším typem, a od čtvrté třídy absolutně převládajícím druhem, jsou didaktické jazykové hry gramatické. Didaktická jazyková hra se v jazykovém vyučování nejvíce uplatňuje ve fázi opakování a procvičování učiva.

Díky výzkumu jsem dospěla ke zjištění, že učitelé téměř nevyužívají didaktické jazykové hry k osvojení nového učiva. Při hlubším zkoumání problému jsem došla k závěru, že učitelé toto „hrové bádání“ považují za neefektivní, neboť je k němu třeba mnoho času. Současné pedagogické snahy však vycházejí z názoru, že má žák během vyučování co nejvíce sám objevovat a přicházet na konkrétní pravidla. Právě didaktická jazyková hra se mi jeví jako ideální nástroj k objevování, kterého by mohli učitelé začít ve výuce jazyků cíleně využívat, a tím umožnit dětem nové pozitivní zážitky na cestě za vzděláním.

Závěrem lze říci, že didaktické jazykové hry patří k výuce českého a anglického jazyka, neboť podporují přirozenou aktivitu dětí a jejich zvědavost.

Ověřila jsem si, že má smysl zařazovat v českém a v anglickém jazyce všechny typy didaktických jazykových her do výuky a hry obměňovat.

- 111

POUŽITÁ LITERATURA:

- BITTNEROVÁ, D. Hra (Modrá a Šedá třída). In Pražská skupina školní etnografie. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X.
- BRABCOVÁ, R. a kol. *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-24251-0.
- BUREŠOVÁ, K., MERTIN, V. *Psychologické hry*. Praha: Pedagogický ústav hl.m. Prahy, 1988.
- ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980.
- ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1974-0.
- ČUKOVSKIJ, K. *Od dvou do pěti*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959.
- HABISREUNTIGEROVÁ, J. M. *Hry na každý den*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-336-6.
- HANŠPACHOVÁ, J., ŘANDOVIČ, Z. *Angličtina plná her*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-790-6.
- HARMER, J. *How to teach English*. Essex: Longman, 1999. ISBN 0-582-29796-6.
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993. ISBN 80-90-1549-0-5.
- HEDGE, T. *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-582-74623-X.
- HOUSER, P. *Hry se slovem a jazykem*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-699-3.
- HOUŠKA, T. *Škola je hra*. Praha: vydal Tomáš Houška, 1993. ISBN 80-900704-9-3.
- HŘEBEJKOVÁ a kol. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1984.
- HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-020-1.
- CHODĚRA, R., RIES, L. *Výuka cizích jazyků na prahu nového tisíciletí*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 80-7042-157-6.

- CHOUR, J. *Receptář her*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-388-9.
- JEČNÁ, K. *Nuda při češtině? Ani nápad! Zásobník 307 her a nápadů pro výuku českého jazyka*. Praha: Agentura Strom, 1997. ISBN 80-901954-4-X.
- JANKOVCOVÁ, M., PRŮCHA, J., KOUDELA, J. *Aktivizující metody v pedagogické praxi středních škol*. Praha: SPN, 1988. ISBN: 80-04-23 209-4.
- JELÍNEK, S. *Metodické problémy vyučování cizím jazykům*. Praha: SPN, 1976.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- LEWIS, C., BEDSON, G. *Games for children*. Oxford: Oxford University Press, 2006. ISBN: 0194372243.
- MACHKOVÁ, E. *Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací*. Praha: Středočeské krajské kultur. středisko, 1990. ISBN 80-85095-05-X.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
- MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978.
- MIŠURCOVÁ, V., FIŠER, J., FIXL, V. *Hra a hračka*. Praha: SPN, 1980.
- MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-18-8.
- MUSIL, R. *Vývojová psychologie*. Kroměříž: Iuventa, 1996.
- NADEAU, M. *Relaxační hry s dětmi: pro děti od 4 do 10 let*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-712-4.
- NAKONEČNÝ, N. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
- *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice - Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- NELEŠOVSKÁ, A. *Jak se děti učí hrou*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0815-9.
- NOVOTNÁ, L., HŘÍCHOVÁ M., MIŇHOVÁ J. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004. ISBN 80-7043-281-0.
- PAUSEWANGOVÁ, E. *150 her k utváření osobnosti*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-50-X.

- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portal, 1996. ISBN 80-7178-681-0.
- PIŠLOVÁ, S. *Jazykové hry*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-309-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Tauris, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005. ISBN 80-87000-02-1.
- SANTLEROVÁ, K. *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Nakl. Učebnice a knihy Mgr. J. Spiesová, 1993.
- SCOTT, W.A., YTREBERG, L.H. *Teaching English to children*. Essex: Logman, 1994. ISBN 058274606-X
- SCRIVENER, J. *Learning teaching: A guide book for English language teachers*. Oxford: Heinemann, 1994. ISBN 0-435-44089-7.
- SEYMOUR, D., POPOVA, M. *700 Classroom Activities*. Oxford: Maxmillan, 2003. ISBN 978-1-4050-8001-9.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- SLATTERY, M., WILLIS, J. *English for Primary Teachers*. Oxford: Oxford University Press, 2006. ISBN 0184422658.
- *Standart základního vzdělávání*. Praha: Fortuna Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 22. srpna 1995. ISBN 80-7168-602-6.
- ŠIMANOVSKÝ, Z., MERTIN, V. *Hry pomáhají s problémy*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-93-3.
- ŠIMONIK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD, 2005. ISBN 80-86633-33-0.
- TAUBER, J., TAUBEROVÁ V. *Komenského škola hrou znovu oživená*. Praha: SPN, 1977.
- TRPIŠOVSKÁ, D. *Vývojová psychologie*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 1998.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-317-2.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-487.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Dotazník pro učitele českého a anglického jazyka - předvýzkum
2. Dotazník pro žáky 2. – 5. tříd základní školy - předvýzkum
3. Dotazník pro žáky 3. – 5. tříd základní školy
4. Vyplněný dotazník žákem 3. třídy
5. Vyplněný dotazník žákem 4. třídy
6. Vyplněný dotazník žákem 5. třídy

Využíváte didaktických her v hodině českého jazyka?

Využíváte didaktických her v hodině anglického jazyka?

Jak často?

Kdy zařazujete hru do výuky?

Za jakým účelem využíváte těchto her (osvojení si nových pojmů,
opakování, relaxace, jiný důvod?)

Věk:.....

Hrajete někdy o hodinách českého jazyka hry?.....

Hrajete někdy o hodinách anglického jazyka hry?.....

Máš rád/a tyto hry? Proč?.....

.....

Pomáhá Ti hra při učení? Jak?.....

.....

Ahoj děvčata a chlapci.

Studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy a píši práci, která se týká her. Zajímá mě, jaké hry hrajete při hodinách anglického a českého jazyka. Velmi mi pomůžete, když mi vyplníte tento dotazník.

Tento dotazník je zcela anonymní.

Děkuji.

Jsem: chlapec dívka

Chodím do..... třídy.

Nejprve čeština:

1. Hrajete o hodinách českého jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

1. každou hodinu 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

2. Pokud hrajete při češtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

.....
.....
.....

3. Napiš, která se Ti nejvíce líbí.....

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě.....

4. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla.....

.....

A teď angličtina:

5. Hrajete o hodinách anglického jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

1. každou hodinu 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

6. Pokud hrajete při angličtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

.....
.....
.....

7. Napiš, která se Ti nejvíce líbí.....

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě.....

8. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla.....

.....

Děkuji za vyplnění dotazníku,

Petra Fiřtíková

Ahoj děvčata a chlapci.

Studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy a píši práci, která se týká her. Zajímá mě, jaké hry hrajete při hodinách anglického a českého jazyka. Velmi mi pomůžete, když mi vyplníte tento dotazník.

Tento dotazník je zcela anonymní.

Děkuji.

Jsem: chlapec

☒ dívka

Chodím do..... třídy.

Nejprve čeština:

1. Hrajete o hodinách českého jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

1. každou hodinu 2. občas ☒ 3. málokdy 4. nikdy

2. Pokud hrajete při češtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

telefon, slovní fotbal, křížovky, lísčikovské hry

3. Napiš, která se Ti nejvíce líbí

lísčikova hra

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě

4. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla

lísčikova hra v psaní kreslení

A teď angličtina:

5. Hrajete o hodinách anglického jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

2. každou hodinu ⁽²⁾ občas 3. málokdy 4. nikdy

6. Pokud hrajete při angličtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

telefon, byn go
.....
.....
.....

7. Napiš, která se Ti nejvíce líbí. byn go

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě. telefon

8. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla

telefon se zapamatování
anglických měsíců

Děkuji za vyplnění dotazníku,

Petra Fiřtíková

Ahoj děvčata a chlapci.

Studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy a píši práci, která se týká her. Zajímá mě, jaké hry hrajete při hodinách anglického a českého jazyka. Velmi mi pomůžete, když mi vyplníte tento dotazník.

Tento dotazník je zcela anonymní.

Děkuji.

Jsem: chlapec

dívka

Chodím do...⁴... třídy.

Nejprve čeština:

1. Hrajete o hodinách českého jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

☒ ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

1. každou hodinu ☒ 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

2. Pokud hrajete při češtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

šachy, slovní fotbal, židlička, hádanky, křížovky, přes.

3. Napiš, která se Ti nejvíce líbí.

Židlička

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě.

Žádná

4. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

☒ ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla.

Naučila jsem se nová slova.

slova.

A teď angličtina:

5. Hrajete o hodinách anglického jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

☒ 1. ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

☒ 1. každou hodinu 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

6. Pokud hrajete při angličtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

Bingo, házení míčem, myslím si věc, stolní hry,
Heskaři

7. Napiš, která se Ti nejvíce líbí.

Heskaři

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě.

Myslím si věc

8. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

☒ 1. ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla.

Naučila jsem se sak

slovička

Děkuji za vyplnění dotazníku,

Petra Fiřtíková

Ahoj děvčata a chlapci.

Studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy a píši práci, která se týká her. Zajímá mě, jaké hry hrajete při hodinách anglického a českého jazyka. Velmi mi pomůžete, když mi vyplníte tento dotazník.

Tento dotazník je zcela anonymní.

Děkuji.

Jsem: chlapec dívka

Chodím do...5..... třídy.

Nejprve čeština:

1. Hrajete o hodinách českého jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

1. každou hodinu 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

2. Pokud hrajete při češtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

Pohybové a diktační
.....
.....
.....

3. Napiš, která se Ti nejvíce líbí.....

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě... pohybové diktační.....

4. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla.....

.....

A teď angličtina:

5. Hrajete o hodinách anglického jazyka nějaké hry?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Pokud ano, jak často:

2. každou hodinu 2. občas 3. málokdy 4. nikdy

6. Pokud hrajete při angličtině hry, popiš jaké a podtrhni tu, kterou máš nejraději.

Bingo a hráli jsme tu u které si vybereš slovo a
pak se říká třeba: lev, lev, byga, byga a byga, byga...
kočka, kočka

7. Napiš, která se Ti nejvíce líbí. Bingo

Napiš, která už Tě nebaví/nudí Tě.

8. Myslíš si, že Ti hry, které hrajete, pomáhají si něco lépe zapamatovat, naučit se?

(Zaškrtni pouze jednu možnost.)

1. ☒ ano

2. ne

Doplň v čem Ti nějaká hra pomohla. naučil jsem se výslovnost
nějakých slov

Děkuji za vyplnění dotazníku,

Petr Fiřtíková